

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Porovnání péče o děti umístěné v dětských domovech a v náhradní rodinné péči v rámci volnočasových aktivit

Vypracoval: Jiří Semorád
Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Laibrť

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. 4. 2021

.....

Jiří Semorád

Poděkování

Tímto bych chtěl velmi poděkovat panu Mgr. Lukáši Laibrtovi za velice cenné rady a připomínky, bez kterých by tato bakalářská práce jen stěží vznikala. Dále bych chtěl poděkovat všem výzkumným respondentům, zaměstnancům dětského domova a klíčové pracovníci pěstounské organizace za pomoc při získávání informací. Poslední dík patří rodině a přátelům, kteří mě podporovali po celou dobu studia.

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je porovnat využívání volného času u dětí v dětských domovech a u dětí v pěstounské péči. První část je zaměřena na upřesnění pojmu pěstounská péče a jeho vymezení oproti jiným formám náhradní rodinné péče. Dále jsou rozebírány systémy náhradní ústavní péče a vymezení dětských domovů v této kategorii. Následně jsou popsány jednotlivé vývojové kategorie dětí, ve kterých se nacházejí respondenti výzkumu. Teoretickou část uzavírají způsoby trávení volného času a základní seznámení s volnočasovými aktivitami. Výzkum je proveden pomocí individuálního polostrukturovaného rozhovoru, na jehož základě jsou zanalyzovány výpovědi respondentů, kteří jsou vychováváni jak v pěstounské péči, tak v dětském domově. Na konec jsou shrnuty a porovnány rozdíly, jakými se využívá volný čas u dětí v dětském domově a u dětí v pěstounské péči.

Klíčová slova: pěstounská péče, dětský domov, volný čas, polostrukturovaný rozhovor

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to compare leisure activities of children in children's homes and children in foster care. The first part is focused on specifying of the term foster care and its comparison with other forms of substitutional family care. Furthermore, the thesis analyses systems of institutional care and the determination of children's homes in this category. Subsequently, there is an analysis of children development categories belonging to the respondents of my research. The closure of the theoretical part deals with ways of spending free time and the basic familiarisation with leisure activities. The research is made with the method of individual semi-structured interview, where the answers of respondents from foster care and children's home are analysed. Lastly, the thesis summarises and compares differences that are used in children's homes and foster care within leisure activities.

Key words: foster care, children's home, free time, semi-structured interview

Obsah

ÚVOD	8
1. FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	10
1.1 Adopce	10
1.2 Poručenství	11
1.3 Pěstounská péče	12
1.3.1 Základní rozdělení pěstounské péče	13
1.3.2 Skupinová pěstounská péče	13
1.3.3 Individuální pěstounská péče	14
1.3.4 Finanční odměna pěstounů	16
1.4 Svěření do péče jiné fyzické osoby	16
2. FORMY NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ PÉČE	17
2.1 Diagnostický ústav	18
2.2 Dětský domov	19
2.3 Dětský domov se školou	20
2.4 Výchovný ústav	20
3. KVALITA ŽIVOTA	21
3.1 Kvalita života v ústavní výchově	21
3.2 Kvalita života v pěstounské péči	21
4 PSYCHICKÝ VÝVOJ JEDINCE	21
4.1 Dítě předškolního věku	22
4.2 Dítě mladšího školního věku	24
4.3 Dítě staršího školního věku	25
5. VOLNÝ ČAS	27
5.1 Rozvržení volného času	27
5.2 Volnočasové aktivity	28
5.2.1 Pohybové aktivity	28
5.2.2 Nepohybové aktivity	29
5.3 Organizované trávení volného času	29
5.3.1 Školní družiny a kluby	29
5.3.2 Domy dětí a mládeže	30
5.3.3 Zapsané spolky pro děti a mládež	30
5.3.4 Skaut	30

5.3.5 Základní umělecké školy	31
5.3.6 YMCA	31
5.4 Neorganizované trávení volného času	32
6. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	32
6.1 Cíle výzkumu.....	32
6.2 Metodika.....	33
7. VÝSLEDKY ROZHOVORŮ.....	35
7.1 Respondenti z pěstounské péče.....	35
7.1.1 Vlasta	35
7.1.2 Petr.....	37
7.1.3 Sofie	38
7.1.4 Michal	40
7.1.5 Lukáš	41
7.1.6 Nella	42
7.2 Respondenti z dětského domova.....	43
7.2.1 David	43
7.2.2 Marie.....	45
7.2.3 Tereza.....	46
7.2.4 Šimon	47
7.2.5 Ondřej.....	48
7.2.6 Lucie	49
7.3 Využívání volného času u dětí v pěstounské péči	51
7.4 Využívání volného u dětí v dětském domově	53
7.5 Porovnání využívání volného času u dětí z obou kategorií náhradní péče	55
ZÁVĚR.....	59
ZDROJE.....	61

ÚVOD

Hlavním cílem této bakalářské práce je porovnat využívání volného času u dětí v pěstounské péči a u dětí v dětských domovech.

Než začne být rozebírán hlavní cíl, je nutné vysvětlit rozdíly mezi náhradní rodinnou péčí a náhradní ústavní péčí, kam spadají dětské domovy. Vzhledem k tomu, že pod náhradní rodinnou péčí, kromě pěstounské péče, spadá i adopce, je třeba rozlišit tyto pojmy, protože mohou být někým vnímány jako synonyma. Dále je třeba zorientovat se ve formách náhradní ústavní péče a definovat si podoby ústavní péče, protože často se může stát, že pro nezasvěcené jedince jsou instituce jako dětský domov a diagnostický ústav prakticky shodné ústavy. Bohužel tato skutečnost pouze podporuje stereotypy a je třeba, aby rozdíly mezi formami ústavní péče byly zmíněny.

Vzhledem k tomu, že základní tezí této práce je péče o výše uvedené děti právě v rámci volnočasových aktivit, tak je nezbytné věnovat jistou pozornost celkovému pojmu volný čas a roztříděním různých volnočasových institucí, které mohou děti využívat. Další část práce je věnována i roztřídění pojmů předškolní věk, mladší školní věk a starší školní věk. Právě v těchto věkových kategoriích se nacházejí respondenti, kteří jsou předmětem výzkumu a je třeba správně pochopit, v jaké vývojové etapě svého života se nacházejí a jakým způsobem by měl být rozdělen jejich denní rytmus tak, aby docházelo k rovnoměrnému a správnému vývoji dítěte.

Ve výzkumné části této práce bude reflektováno šetření, které je založené na polostrukturovaném rozhovoru s dětmi z pěstounské péče a s dětmi z dětského domova. Interview bude vedené s respondenty ze všech výše uvedených věkových skupin a cílem bude zjistit, jakým způsobem je volný čas těchto dětí využíván v obou institucích. Na závěr této práce budou rozebrány rozdíly péče o výše uvedené děti v rámci volnočasových aktivit.

Pro tuto práci jsem se rozhodl z několika důvodů. Jedním z důvodů je časté srovnávání obou institucí nejen na mediální scéně, ale i v běžném hovorů, ať už na akademické půdě, nebo jen mezi partou nezasvěcených přátel a velice mě zarazilo, kolik jsem zaslechl stereotypních názorů na náhradní péči. Dalším důvodem pro zhotovení této práce byla skutečnost, že neexistuje mnoho publikací, které by se snažily

o zanalyzování péče v těchto institucích právě v rámci volnočasových aktivit. Při tom volný čas je nezbytnou součástí každého dne jakéhokoliv člověka a jeho efektivní využívání je, dle mého názoru, nezbytně důležité pro harmonický vývoj jedince ve smyslu fyzickém, duševním i hodnotovém. Poslední důvod je čistě subjektivní. Již pátým rokem příležitostně pracuji s dětmi jak z dětského domova, tak z pěstounské péče a je pro mě velmi zajímavé v rozhovorech zjistit, jakým způsobem tráví svůj volný čas a případně zjistit, jaké formy trávení jejich volného času by pro ně mohly být zajímavější. Tato práce není zaměřena na to, aby vyhodnocovala obě instituce náhradní péče jako takové, ale pouze se zaměřuje na porovnání využívání volného času svěřenců v obou institucích.

1. FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Na začátek této práce je nejuvhodnější roztřídit a vymezit pojmy, které jsou spojeny s náhradní rodinnou péčí. Specificky se bude jednat o pojmy adopce, poručenství, pěstounská péče a svěření do péče jiné fyzické osoby. Pro pochopení celé práce je klíčové vymezit jednoznačné rozdíly mezi pěstounskou péčí a adopcí, protože nepochopení těchto pojmů, a vnímání jich jako synonym, může zapříčinit nepochopení výzkumné části, která pracuje pouze s pojmy pěstounská péče a dětský domov.

1.1 Adopce

Adopce neboli osvojení, znamená, že dítě je právně volné a může se stát dítětem nových rodičů se všemi právními předpisy, které se toho týkají. V praxi to znamená, že biologičtí rodiče se potomka vzdali a toto rozhodnutí si nerozmysleli do uplynutí ochranné lhůty, což je šest týdnů. Druhá možnost, jak biologičtí rodiče ztratí právní nároky na své potomky, je tzv. uplynutí doby kvalifikovaného nezájmu. Tato doba kvalifikovaného nezájmu znamená, že rodiče neprojevují o své děti zájem, respektive neplní své rodičovské povinnosti v plné míře. Časový úsek kvalifikovaného nezájmu je u novorozenců dva měsíce a u starších dětí šest měsíců a déle. Po uplynutí těchto lhůt se děti stávají právně volné a mohou být uvolněny k osvojení. Klíčové je, že osvojeným dítětem se vystavuje nový rodný list, kde jsou zapsaní jako rodiče ti, kteří adoptovali. Biologičtí rodiče již zde zapsaní nejsou (Zezulová, 2012).

Matějček a kol. (1999) dodávají, že adopce se dělí na dvě základní formy. První je „zrušitelná“ adopce neboli osvojení 1. stupně. Tato forma se užívá u dětí do jednoho roku. Zde je nejpodstatnější rozdíl v tom, že původní rodiče zůstávají zapsáni v rodném listě. Tím pádem je možné toto osvojení zrušit právě do jednoho roku od narození dítěte.

Druhá forma je „nezrušitelná“ adopce neboli osvojení 2. stupně. Toto osvojení se vztahuje na děti od jednoho roku výš a noví rodiče jsou zapsáni do rodného listu. Tato forma je již nezrušitelná a osvojitelé mají plné právo na osvojence. Je možné i osvojení jedním člověkem, není nutné, aby to byl přímo pár. K takovému rozhodnutí

se soud uchýlí v případě, kdy se dá předpokládat, že adopce bude plnit své společenské poslání (Matějček et al., 1999).

Skorušová & Zdráhalová (2018) se zmiňují ještě o třetí formě osvojení a tou je mezinárodní adopce. Při mezinárodním osvojení sehraává velkou roli Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, který sídlí v Brně. Ten zastupuje Českou republiku v oblasti mezinárodních smluv a úmluv vůči okolním státům. Tento Úřad musí úzce spolupracovat s ministerstvem práce a sociálních věcí a v případě mezinárodního osvojení si od ministerstva nechá poskytnout spisy jak dětí, tak zahraničních žadatelů a zanalyzuje, zda je možné takové osvojení provést.

Častým problémem při osvojení však bývá, že někteří biologičtí rodiče projevují o své děti zájem právě každých šest měsíců, což je hraniční doba, od které platí výše uvedený kvalifikovaný nezájem, a právě proto nemohou být tyto děti nabídnuty k osvojení, i když reálný rodičovský vztah mezi potomkem a biologickým rodičem neprobíhá (Zezulová, 2012).

Zezulová (2012) dále uvádí, že klíčová je také motivace pro adopci. V případě osvojení je důležitou motivací touha po vlastním dítěti. Ve většině případů k adopci dospějí páry, které se dlouhou dobu pokouší mít vlastní děti, ale bohužel nemají to štěstí. Může se sice zdát, že tato motivace je méně hodnotná, nebo dokonce nesprávná, ale při objektivním zhodnocení je nutné přiznat, že velká, byť neúspěšná, snaha párů mít vlastní dítě může být zásadní při formování osobnosti rodičů. Pokud rodiče silně touží po potomcích, ale jejich snaha je marná, tak se dá předpokládat, že daleko více docení možnost dopřát kvalitní rodinné zázemí osvojenému dítěti.

1.2 Poručenství

Tato varianta náhradní rodinné péče je velice specifická a nečastá. V tomto případě se v pěstounské péči ocitne dítě právně volné. Pěstouni se tedy stávají zákonnými zástupci dítěte, ale nejsou zapsáni v jeho rodném listě, kde jsou zapsaná jména biologických rodičů. Poručníci však splňují tzv. poručenský slib vůči dítěti, kde se zavazují k rodičovské zodpovědnosti a k ochraně, respektive správě majetku dítěte (Zezulová, 2012).

1.3 Pěstounská péče

Matějček a kol. (1999, s. 34) definují pěstounskou péči takto: „Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“

V současné době platí, že pěstounská péče by měla mít vždy přednost před ústavní výchovou, dokonce ke svěřeni do této formy náhradní rodinné péče není třeba souhlasu pokrevních rodičů. Svěřeni probíhá na základě soudního rozhodnutí (Hrbáčková & Rychlík, 2018).

Tento systém náhradní rodinné péče je velice důležitý v tom smyslu, že odebírá děti z ústavní výchovy a ty mají možnost být vychovávány v domácím prostředí. Podstatné však je, aby pěstouni byli dostatečně proškolení profesionálové, kteří vnímají rozdíl mezi rodičovstvím a pěstounstvím. Respektive musí dětem dostatečně nastavit hranice, které zabraňují tomu, aby byli pěstouni vnímáni jako rodiče. Právě proto je velice důležité, aby lidé, kteří si berou děti do pěstounské péče, vnímali svou roli tak, že chtějí dětem pomoc a poskytnou jim kvalitní domácí zázemí a láskyplné prostředí. Jednodušeji řečeno, pěstouni budou děti jim svěřené doprovázet na cestě dětstvím a dospíváním. Tato motivace pro pěstounství bývá z pravidla nejlepší.

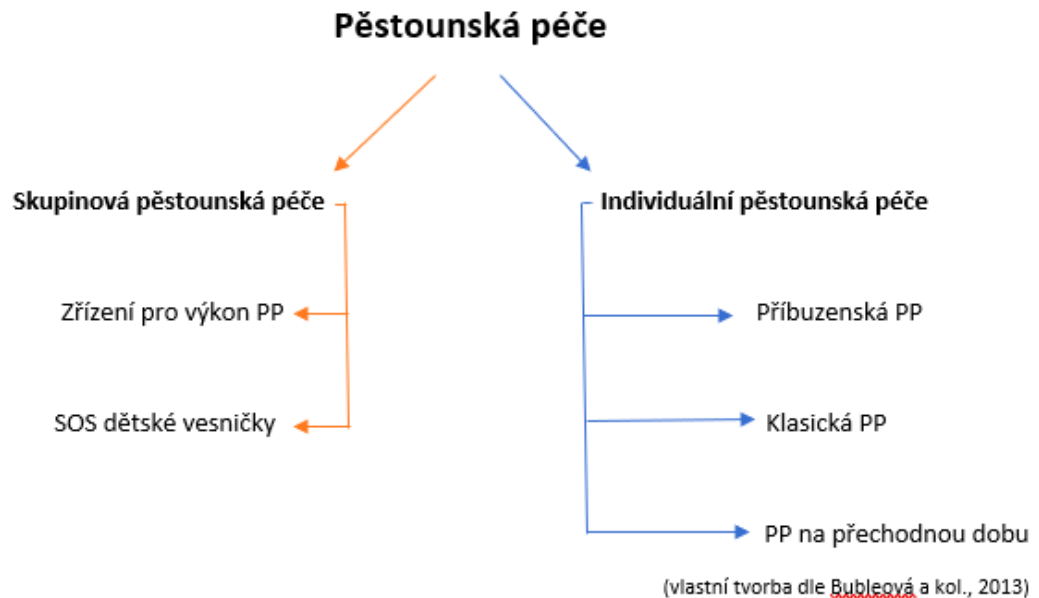
Bohužel mohou nastat i situace, kdy se pěstouni uchýlí k této činnosti pod záštitou tzv. „mesiášského komplexu“, což znamená, že se snaží zachránit co nejvíce dětí bez ohledu na vlastní rodinu či dokonce zdraví. Při této motivaci k pěstounství se pěstouni mohou stát „obětí“ přehnaných ideálů a děti jim svěřené se mohou stát obětí přehnaných nároků na vyjadřování vděku za to, že byly přijaty do rodiny (Zezulová, 2012).

Je důležité připomenout, že děti, které jsou svěřeny do jakékoliv formy pěstounské péče, mají stále v rodném listě zapsané své biologické rodiče. Pěstouni sice mají právo rozhodovat o každodenních, běžných záležitostech, ale o nejdůležitějších věcech, jako je volba povolání, nebo třeba i vycestování do zahraničí, stále rozhodují pokrevní rodiče, pokud tedy neztratili právo na dítě. Stejně tak je možný i kontakt dětí s biologickými rodiči, respektive není úplně vyloučen (Matějček et al., 1999).

1.3.1 Základní rozdělení pěstounské péče

Základní rozdělení pěstounské péče se dělí podle počtu dětí a typu zařízení, tedy na skupinovou pěstounskou péči a individuální pěstounskou péči.

Tab. 1.: Rozdělení pěstounské péče

1.3.2 Skupinová pěstounská péče

1.3.2.1 Zařízení pro výkon pěstounské péče

Tato forma pěstounské péče znamená, že děti vyrůstají ve velkých pěstounských rodinách, kde se mohou vyskytovat i vlastní děti pěstounů. Není zvláštností, že v takovéto rodině se běžně nachází čtyři až šest přijatých dětí (Matějček et al., 1999).

1.3.2.2 SOS dětské vesničky

Primárním úkolem SOS vesniček je poskytnout dětem, které nemají svou vlastní rodinu, možnost vyrůstat v rodinném prostředí. Důležitou součástí SOS vesniček jsou 4 pilíře, o které se tato forma náhradní rodinné péče opírá.

- **matka – pěstounka** – má na starosti určité množství dětí, o které se stará. Důležitým prvkem je, že by to z pravidla měla být zkušená vychovatelka, která jasně vymezí hranice jak ve výchově, tak i v respektování své role. Neměla by dopustit, aby ji děti vnímaly jako matku. Měla by respektovat původní biologickou rodinu a dětem vysvětlit skutečnost, že není reálná matka.

- **rodinné vazby** – bývá pravidlem, že se respektují rodinné vazby a neoddělují se sourozenecké skupiny. Pokud od biologické rodiny je odebráno více dětí, bývají umístováni společně i do pěstounské péče.
- **dům** – nezbytnou součástí jakékoliv formy výchovy dítěte, ne pouze náhradní rodinné péče. Ovšem pro děti v pěstounské péči je velice důležité, aby měly pevné zázemí, kde se mohou učit zvládat situace každodenního života a mohly přilnout k místu, kde pociťují bezpečí.
- **SOS vesnička** – nejdůležitější pilíř, který jasně definuje tento podtyp skupinové pěstounské péče. Právě vesnička zajišťuje, že se v jedné lokalitě nachází více pěstounských rodin a umožňuje tak vytvářet vlídný a vstřícný kolektiv, kde děti mají možnost nalézt přátelství. Zároveň rodiny ve vesničkách mají možnost vyměňovat si své zkušenosti (Matějček et al., 1999).

1.3.3 Individuální pěstounská péče

Individuální pěstounská péče je rozdělena na 3 základní typy – příbuzenskou, nepříbuzenskou (klasickou) a na přechodnou dobu.

Základním rozdílem mezi individuální a skupinovou pěstounskou péčí je ten, že individuální neprobíhá v určitém kolektivu. Pěstouni vychovávají děti v rodině mimo kolektiv jiných pěstounských skupin. Pro pěstouny však platí stejná pravidla a povinnosti jako pro pěstouny ve skupinové formě péče. Stále platí, že zásadní rozhodování spadá pod biologické rodiče (např. volby povolání, forma vzdělávání či vycestování do zahraničí, pokud tedy soud nerozhodne jinak) (Matějček et al., 1999). Pěstouni mají jedinou možnost, jak se bránit proti rozhodnutí biologických rodičů a tou je domáhat se rozhodnutí na soudu, který má právo prošetřit rozhodnutí pokrevních rodičů a usoudit, co je v nejlepším zájmu dítěte (novela Zákona o rodině v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.).

1.3.3.1 Příbuzenská pěstounská péče

Příbuzenská pěstounská péče má oproti klasické pěstounské péči velkou výhodu. Soud má povinnost při přidělování dítěte upřednostnit právě příbuzné, či osoby velmi blízké. Zároveň je tato forma náhradní rodinné péče nejrychlejší (z hlediska soudního řízení) a pro dítě nejvhodnější. Omezuje se možnost deprivace dítěte, které není včleňováno do neznámé rodiny. Důležité je poznamenat, že lidé, kteří jsou v příbuzenském poměru

s dítětem, nemusí podstupovat dlouhou a složitou průpravu k tomu, aby se mohli stát pěstouny. Bohužel do roku 2013 s tím souvisel i fakt, že pěstouni, kteří figurovali v příbuzenské péči, neměli žádnou povinnost se vzdělávat a proškolovat, a s tím souvisely určité problémy. Právě fakt, že neexistovala povinnost vzdělávání příbuzenských pěstounů, způsoboval kvalitativní úpadek v péči o svěřené děti. Díky úpravě legislativy už tato povinnost existuje a nároky na vzdělávání, které musí proběhnout u všech pěstounů (jak klasických, tak příbuzenských) během každého roku, se sjednotily (Novotná, 2018).

Bohužel i tato forma náhradní péče má své nedostatky. Nejvýznamnějším nedostatkem je věk pěstounů. Ve většině případů jsou pěstouny v příbuzenské péči prarodiče, kteří již nemají dostatek energie, aby mohli držet tempo s okolním prostředím a s dětmi, které mají v péči. Je důležité si přiznat, že věk může být velkým limitem při výchově dětí, a právě fyzické i psychické možnosti, které každý člověk má, s věkem odchází (Sobotková & Otčenášková, 2013).

1.3.3.2 Klasická pěstounská péče

Klasická pěstounská péče je též nazývána zprostředkovaná. Principem této náhradní rodinné péče je, že se o dítě stará cizí osoba, která není v jakémkoliv příbuzenském poměru a péče je tedy založena na principu zprostředkování.

Právě zprostředkování je velmi zdlouhavé a tím pádem je žadatel o nepříbuzenskou pěstounskou péči vystaven časově daleko náročnějšímu procesu, který začíná podáním žádosti a pokračuje přes posouzení žádosti, odborné posouzení, poradní sbory, přípravu na přijetí dítěte do rodiny, a končí podepsáním dohody o výkonu pěstounské péče (Hrbáčková & Rychlík, 2018).

1.3.3.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tato forma náhradní rodinné péče byla definována v novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vyšla v platnost 1. 6. 2006. Specifikem této formy je, že soud musí každé tři měsíce přezkoumat důvody, kvůli kterým nařídil odebrání dětí do pěstounské péče. Pokud tyto důvody soud neshledá aktuálními, děti se vrátí zpět do původní péče. Je to velmi málo využívaná forma pěstounské péče.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je určena:

- pro děti, které rodič po delší dobu ze závažných důvodů nemůže vychovávat

- pro děti do té doby, dokud není sehnán souhlas od biologických rodičů k osvojení
- pro děti do té doby, než soud vydá rozhodnutí o nepotřebě souhlasu biologických rodičů k osvojení (Zákon o rodině č. 89/2012 Sb.)

1.3.4 Finanční odměna pěstounů

Zezulová (2012) uvádí, že je podstatný rozdíl v tom, jestli pěstouni vykonávají svou práci pro peníze či za peníze. I když na první pohled se tyto dvě sousloví zdají téměř jako shodná, je podstatný rozdíl v tom, jestli hlavní motivací k výkonu pěstounské péče jsou peníze, nebo poskytnutí rodinného zázemí dětem.

Platí zde, že pěstounská péče je brána jako zaměstnání a je tedy samozřejmostí, že pěstouni pobírají za své zaměstnání jisté mzdy, respektive dávky. Tyto dotace jsou rozděleny do 5 kategorií:

- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte
- Odměna pěstouna
- Příspěvek při převzetí dítěte
- Příspěvek na zakoupení osobního automobilového vozidla (pro pěstouny pečující minimálně o 3 děti)
- Příspěvek při ukončení pěstounské péče (Zezulová, 2012)

1.4 Svěření do péče jiné fyzické osoby

Svěření do péče jiné fyzické osoby je poměrně často spojováno s příbuzenskou pěstounskou péčí, ale to je chybné tvrzení. Dítě sice je svěřeno do péče jiné fyzické osoby, zpravidla to dokonce bývá příbuzný či osoba velmi blízká, která přebírá odpovědnost za výchovu dítěte, ale má velmi omezenou rodičovskou pravomoc. Vyživovací povinnost pro biologické rodiče stále platí v plné míře. Zjednodušeně lze říct, že fyzická osoba, která přijme do péče nezletilé, má jistá rozhodovací práva a plnou vyživovací povinnost. Výživné však této fyzické osobě platí biologický rodič, a to podle toho, jak je vyměřeno soudem. Podstatný rozdíl mezi tímto svěřením a příbuzenskou pěstounskou péčí je ten, že při svěření neexistují jakékoliv dotace ze strany státu k aktérům tohoto svěření (Bubleová et al., 2014).

2. FORMY NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ PÉČE

V současné době platí, že ústavní péče je až poslední možností, kam umístit dítě po odebrání od původní rodiny. Většinou se k této formě uchází v případech, kdy pokrevní rodina selhává v možnosti zaopatřit dítě a není možné, či vhodné zvolit formu osvojení, nebo pěstounské péče.

Při této formě péče dítě není svěřeno konkrétnímu náhradnímu rodiči, ale je vloženo do výchovy instituci, která bývá neosobní. V ústavní péči je dálkovou opatrovnící dítěte příslušná sociální pracovníce a vychovatelé na sebe berou pouze částečnou a dílčí odpovědnost (Matějček et al., 1999).

Na začátku této kapitoly je vhodné, aby bylo upřesněno ještě několik pojmů, se kterými se bude pracovat. Především jde o pojmy předběžná opatření, ústavní výchova a ochranná opatření.

Jako předběžná opatření můžeme chápat situaci, kdy existuje „absence řádné péče o dítě“, což znamená, že je primárně ohrožen život, nebo zdraví dítěte. Pokud tato absence skutečně existuje a vyhodnotí to tak i soud, je dítě odebráno od biologické rodiny. Tato opatření mají být zejména preventivní a zabránit negativním vlivům, které by mohly ohrozit vývoj dítěte. (§ 452, 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních).

Ochranná opatření už mohou být chápána jako represivní. Už nelze tvrdit, že jsou to opatření, která chrání dítě, před negativními vlivy, ale v tomto případě je chráněno okolí před vlivem jedince. Nejčastěji bývají ochranná opatření vydána soudem na základě závažných poruch chování dítěte (Pávková, 2014).

Posledním pojmem je ústavní výchova. Všechny níže uvedené péče jsou součástí této výchovy a soud je ukládá na základě vlastního rozhodnutí, kdy musí posoudit, zda pro dítě v biologické rodině nejsou dostatečně kvalitní výchovné podmínky a jako náhradní péče, kde bude mít dítě dostatečně kvalitní podmínky, zejména ve výchově a vzdělávání, je zvolena právě ústavní. Primárním cílem ústavní výchovy je zabránit negativním vlivům, které se v jedinci mohly v dětství usadit u biologických rodičů, aby ovlivnily osobnostní rozvoj dítěte (§1, 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních).

Dle současného znění zákona se ústavní péče dělí na:

- Diagnostický ústav
- Dětský domov
- Dětský domov se školou
- Výchovný ústav (§2, zákon 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních)

2.1 Diagnostický ústav

Dle současné legislativy platí, že diagnostický ústav přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou či uloženou ochrannou výchovou. Děti, kterým byla uložena ochranná výchova, mohou být přesunuty, na základě komplexního vyšetření a zdravotního stavu, do jiného zařízení, tedy dětského domova či výchovného ústavu.

Diagnostický ústav má své povinnosti vůči dítěti. Nejtypičtější povinnost, která je již v názvu této náhradní péče, je diagnostická povinnost. Diagnostické vyšetření by mělo zjistit, na jaké úrovni se dítě nachází pomocí pedagogických a psychologických aktivit. Další hlavní povinnosti, které se přímo týkají dítěte jsou terapeutické, vzdělávací a výchovně sociální.

Terapeutické aktivity v diagnostickém ústavu by měly pomocí pedagogických a psychologických technik pomáhat změnit u jedince chování, jednání a sociální postoje.

Vzdělávací povinnosti souvisejí s výukou dětí v diagnostickém ústavě. Aktivity, které se vztahují k této povinnosti, by měly zajišťovat úroveň dosažených znalostí a dovedností tak, jako by se děti vzdělávaly v klasické škole. Ústav také realizuje a respektuje specifické vzdělávací potřeby dítěte, které jsou v zájmu rozvoje jeho osobnosti takovým způsobem, jak to jen individuální předpoklady, věk a možnosti dítěte umožňují.

Výchovně-sociální povinnosti ústavu se vztahují k osobnosti dítěte a jeho soukromé rodinné situaci. Ústav se snaží analyzovat rodinnou situaci, vztahy mezi členy a nesmí při tom opomenout sociálně-právní ochranu dítěte.

Na základě výše uvedených povinností vůči dítěti, které jsou součástí tzv. komplexního vyšetření, diagnostický ústav vydává komplexní zprávu, kde by měl být návrh specifických výchovných a vzdělávacích postupů, které by měly pomoci s rozvojem osobnosti dítěte.

Klíčové je, že do diagnostického ústavu bývá dítě umístěno na maximální dobu 8 týdnů. To je maximální možná doba, během které by měl být diagnostikován problém dítěte a přijata opatření (§5, 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních).

Nejpodstatnější však je, že diagnostický ústav není určen jako obyčejná ústavní péče. Do tohoto zařízení jsou umístěny děti pouze na krátkou dobu a za účelem diagnostikování problému, který mají. Po určení diagnózy se děti ve většině případů vrací do původní rodiny nebo zařízení. Z pravidla sem bývají umístěni jedinci, kteří měli velký problém, většinou výchovný, v jakékoliv péči, tedy pěstounské, jiné ústavní a rodinné (§6, 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních).

2.2 Dětský domov

Dětský domov by měl pečovat o děti podle jejich individuálních potřeb. Primární úkoly ve vztahu k dítěti jsou zejména výchovné, vzdělávací a sociální. Hlavním účelem této formy náhradní péče je starat se o děti, které jsou umístěny do ústavní výchovy a nemají závažnou formu poruch chování. Děti, které zde jsou, se vzdělávají v klasických školách, které nejsou součástí dětského domova.

Z pravidla sem bývají umisťovány děti od 3 do 18 let a také sem mohou být umístěny nezletilé matky se svými dětmi (§12, 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních).

Pávková (2014) dodává, že v dětském domově je klíčové pedagogické ovlivňování volného času. Vzhledem k tomu, že dětský domov zastupuje úlohu rodiče, tak je třeba, aby podporoval děti ve všech směrech rozvoje. Dětské domovy se snaží vytvářet pravidelné i nárazové činnosti, které by měly pomoci dětem ve všestranném rozvoji. Ovšem spíše preferují aktivity v zájmových útvarech mimo dětský domov zejména

z důvodu socializace, která je u dětí klíčová a u aktivit pořádaných pouze dětským domovem by byla nedostatečná.

2.3 Dětský domov se školou

Tato forma dětského domova má zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají buď závažné poruchy chování, nebo které potřebují výchovně léčebnou péči kvůli své trvalé, nebo přechodné duševní poruše. Dalším důvodem pro tuto formu péče je, že má dítě uloženou ochrannou výchovu.

Posledním důvodem, kvůli kterému může být zvoleno k této formě péče je, že nezletilá matka, mající závažné poruchy chování, či potřebuje výchovně léčebnou péči kvůli své trvalé, nebo přechodné duševní poruše, má v péči dítě, které nemůže navštěvovat klasickou školu. Dětský domov se školou přijme matku i dítě právě kvůli tomu, aby dítěti bylo poskytnuto vzdělání.

Do tohoto dětského domova bývají umísťovány děti od 6 let do ukončení školní docházky. Mohou nastat i situace, že pomínou důvody, proč má být jedinec zařazen do školy při dětském domově a na základě žádosti ředitele dětského domova může být dítě přeřazeno do klasické základní školy.

Pokud po ukončení školní docházky dítě stále trpí závažnými poruchami chování a nemůže začít studovat na střední škole mimo dětský domov, nebo neuzavře pracovněprávní vztah, tak je přeřazeno do výchovného ústavu (§13, 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních).

2.4 Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti, které jsou starší 15 let a mají závažné poruchy chování. U těchto dětí byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova. Stejně, jako u dětského domova, tak i tady platí, že primární úkoly výchovného ústavu jsou sociální, výchovné a vzdělávací. Rozdíl však je, že výchovné ústavy se již dělí, a to pro děti s nařízenou ústavní výchovou, s uloženou ochranou výchovou, pro nezletilé matky s dětmi a pro jedince, kteří potřebují výchovně léčebnou péči.

Zajímavostí je, že do výchovného ústavu se mohou dostat i děti starší pouze 12 let, ale musí mít uloženou ochrannou výchovu a musí mít tak závažné poruchy chování, že

není možné, aby byl umístěn do dětského domova se školou (§14, 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních).

3. KVALITA ŽIVOTA

Kvalita života je čím dál častěji probírané téma nejen v rámci náhradní ústavní a náhradní rodinné péče, ale i v rámci života jakéhokoliv člověka. Je tedy nepopiratelný fakt, že kvalita života souvisí i s volnočasovými aktivitami. Tento pojem už téměř zlidověl, ale na přelomu 60. a 70. let 20. století to byl spíše odborný termín, který měřil blahobyt ve společnosti. Hojně je tento termín využíván u velkých společností, jako je UNICEF nebo Světová zdravotnická organizace.

Kvalita života je definována jako soubor pozitivních podmínek pro život v rámci materiálních, zdravotních, psychických, sociálních a duchovních hodnot (Lukšík et al., 2017).

3.1 Kvalita života v ústavní výchově

Právě kvalita života je velmi důležitá zejména v ústavní péči o dítě, protože se dá předpokládat, že obyčejné standardy práce, podle kterých se v ústavní výchově má s dětmi pracovat, nejsou dostatečně vypovídající. Standardy práce jsou sice velmi důležité, ale jsou to pouze nástroje, které opomíjejí širší souvislosti, jako je např. spokojenost dítěte v ústavní výchově, angažovanost, anebo psychická pohoda (Lukšík et al., 2017).

3.2 Kvalita života v pěstounské péči

U pěstounské péče, která je rodinnou formou náhradní péče, se dá předpokládat vyšší kvalita života svěřených jedinců. Právě zázemí, které jsou pěstouni schopni dětem poskytnout, a péče, která je v rodině efektivnější, zapříčiňuje vyšší úroveň kvality života zejména v psychických a duchovních hodnotách. Je pochopitelné, že pěstouni mají více času, aby děti rozvíjeli v těchto směrech (Zezulová, 2012).

4 PSYCHICKÝ VÝVOJ JEDINCE

Nejvýznamnější vliv na vývoj jedince v raném dětství má rodič. Nejpodstatnější pro kvalitní rozvoj dítěte je dostatečný přísun podmětů, které jsou velkými pomocníky při získávání základních zkušeností. Tato práce však pojednává o dětech, které jsou

odtrženy od svých pokrevních rodičů ve velmi brzkém věku a je tedy nezbytné, aby dostatečný přísun kvalitních podmětů na dítě bylo přenášeno právě v náhradní péči (Vágnerová, 2012).

Důležité je, že v této práci je popisována péče o děti v předškolním věku, mladším školním věku a starším školním věku v rámci volnočasových aktivit, následující kapitoly se budou věnovat právě těmto dětem v rámci psychomotorického vývoje.

4.1 Dítě předškolního věku

Na úvod této podkapitoly je vhodné, aby byla připomenuta základní fyzická charakteristika. Předškolní věk dítěte je období od 3 do 6 let. Základními poznávacími znaky jsou, že dítě měří zhruba 100 cm, jeho hmotnost je kolem 15 kilogramů, z pravidla má plný mléčný chrup (20 zubů). Předškolák má bohatou slovní zásobu, zpravidla bývá nezávislý na péči od ostatních v rámci sebeobsluhy (hygienické návyky, konzumace potravin a pití apod.).

Na konci předškolního věku umí děti dobře jezdit na kole. Na rozhraní 3 – 4 let ovládají jízdu na tříkolce.

Mezi další základní motorické dovednosti patří manipulace s drobnými předměty, navlékání korálků, práce s nůžkami, obecně používání nástrojů. Velmi obratně skládají na začátku tohoto období jednoduché kostky (4x4). Před nástupem do školy šikovní jedinci zvládají složité puzzle a skládačky. Velmi zvláštní bývají kresby předškolních dětí. Jedním specifikem je, že dokážou namalovat proporčně kvalitní obrázky postavy, ale ve velké většině případů dříve malují postavám nohy než ruce, což je zvláštní vzhledem k tomu, že ruce jsou daleko používanější a z předškolního úhlu pohledu „prozkoumanější“ část těla.

Druhým specifikem je dětské vyjadřování pomocí kreseb. Toto vyjadřování můžeme chápat jako způsob komunikace, pomocí které dokážou předškolní děti vyjádřit to, co neumí slovy. Nevědomky tím vyjadřuje, co cítí, jak vnímá situaci doma a kolem sebe (Matějček & Pokorná, 1998).

Obecně lze tvrdit, že předškolní věk můžeme nazývat obdobím názorného, intuitivního myšlení. Je sice faktem, že toto myšlení může svádět k nepřesnostem, které jsou

způsobeny zkreslením pohledu na svět a malém zapojení logiky do myšlenkových operací, ale velmi pomáhá při orientaci ve světě.

Proto je pro pečující osoby velmi podstatné, aby se dokázaly vcítit do myšlenkových pochodů dítěte a pochopit, jakým způsobem hledí na svět. Zejména je důležité pochopit, že předškoláci se dívají na svět ze svého úhlu pohledu a hodnotí ho velmi subjektivně. Není možné očekávat, že bude dítě nahlížet na svět z obecného hlediska (Vágnerová, 2012).

Vágnerová (2012) dodává, že v této etapě je důležitá i diferenciací vztahu ke světu. To znamená, že jedinec by měl mít vyřešený vztah k nejbližším lidem, zejména rodině a mělo by vědět, kam patří.

Bohužel může nastat i ten problém, že dítě v náhradní, zejména pěstounské, péči stále vnímá své biologické rodiče jako součást rodiny, i když pokrevní rodiče nejeví o svého potomka zájem a nestýkají se. Kvůli této situaci může nastat u jedince oslabení pocitu bezpečí a jistoty v nové rodině (Vágnerová, 2012).

Podstatným mezníkem je i v tomto období škola, ovšem ne v přímé formě. Mezi 3. a 6. rokem dítěte, kdy předškolák navštěvuje mateřskou školu, je vyvíjen poměrně velký tlak na jedince, zejména ze strany rodičů, kvůli přípravě na školní docházku. Lze tomu rozumět tak, že rodiče až přehnaně lpí na znalostech a dovednostech, které by jejich dítě mělo umět a snaží se svého potomka připravit tak, aby neměl při nástupu školní docházky jakékoliv nedostatky ve znalostech či v dovednostech. Bohužel toto chování ze strany dospělých, může u dětí mít vliv na negativní vnímání školy ještě před nástupem školní docházky. V četných případech je tato přehnaná příprava vykonávána na úkor volného času dítěte, který může být využit ke hraní a radosti jedince. Proto je více než vhodné učit předškoláka pomocí her a zábavných aktivit tak, aby získával znalosti a dovednosti pro radost ze hry, a ne pro stres ze vzdálené školy (Matějček & Pokorná, 1998).

Pro dítě předškolního věku je podstatné kvalitní rozvržení denního režimu. U dětí je podstatné, aby měly své aktivity založené na pohybu, který by měl být organizovaný. V ideálním případě by aktivity předškoláka měly být rozložené na namáhavější pohybové aktivity, jako je jízda na kole, hra s míčem, hraní si na hřišti, a na klidnější

pohybové aktivity. Mezi ty můžeme zejména zařadit rozvíjení jemné motoriky – hraní si se stavebnicí, skládání kostek, pracování s modelínou, práce s knihou a časopisy apod.

Pokud by tyto aktivity nebyly střídány a byly zaměřovány pouze jednostranně, mohlo by dojít k nerovnoměrnému vývoji, či přetížení. Je však vhodné, aby bylo k dítěti při plánování aktivit přistupováno individuálně. Každý jedinec má rozdílné fyziologické předpoklady a je nemyslitelné, aby dítě s méně rozvinutou svalovou hmotou mělo stejný důraz na fyzicky náročné pohybové aktivity.

Dítě předškolního věku také potřebuje klidovou fázi, kde se vyvaruje pohybu a odpočívá. V ideálním případě by tato fáze měla nastat po obědě a předškolák by se měl naučit odpočívat. Od pečující osoby by bylo dobré, aby dítěti před usínáním třeba četl, protože to pomáhá s usínáním a rozvíjí představivost (Matějček & Pokorná, 1998).

4.2 Dítě mladšího školního věku

I v této podkapitole je vhodné na úvod uvést základní fyziologické znaky. Při nástupu do školy je průměrná výška dítěte 117 cm a váha okolo 21 kilogramů. Na konci tohoto období, to je v 10-ti letech, měří jedinci okolo 140 cm a váží přes 33 kilogramů. Tyto průměrné údaje platí pro chlapce i dívky, takže není potřeba je v tomto směru rozlišovat. Pokud je u dítěte zjištěna nějaká výrazná odchylka v tělesných proporcích, může to být příznakem nějaké poruchy či hormonální nerovnováhy (Matějček & Pokorná, 1998).

Začátek mladšího školního věku je velkým zlomem v životě člověka, začíná školní docházka. Jak je výše uvedeno, začátek chození do školy může být ovlivněn již předškolní přípravou. Ovšem právě v 6 letech se objevuje zlom ve vnímání povinností dítěte. Nástupem do školy se začíná u jedince rozvíjet vnímání první velké zodpovědnosti. Nesmí se však zapomenout, že dospělí, kteří jsou zapojeni do začleňování dítěte do školy (vychovávající osoby a učitelé) mají zodpovědnost daleko větší. Pokud se při začleňování dítěte do nového kolektivu udělá sebemenší chyba, nebo je žák přehnaně přetížen a stresován hned na začátku školní docházky, může to mít velmi negativní následky po celý zbytek nejen procesu vzdělávání, ale i po celý život (Matějček & Pokorná, 1998).

Vágnerová (2012) tento fakt potvrzuje a připojuje, že taková pochybení mohou mít velmi špatný dopad zejména na děti v náhradní péči. Je třeba připomenout, že dítě,

které je vytržené ze své biologické rodiny, a dá se předpokládat, že světu kolem sebe příliš nedůvěřuje, by mělo být začleněno do třídního kolektivu co nejefektivněji, a právě díky této formě socializace by mělo získat alespoň nějaké jistoty.

V tomto období se začínají projevovat jako důležité volnočasové aktivity, o kterých bude řeč níže. Vzhledem k tomu, že dítě má daleko rozvinutější myšlení než v předchozí etapě života, dokáže pracovat s konkrétními pojmy, má potřebu určité míry seberealizace, chce si najít své místo na světě a začíná si plně uvědomovat, jaké vztahy a vazby probíhají v rodině, tak potřebuje nějaký systém, který by mu pomohl. Právě díky kvalitnímu využívání volného času to může být dítěti usnadněno. Nesmí se opomenout, že pro děti v náhradní péči je podstatně složitější a náročnější zorientovat se v novém světě, protože kvalitní rodinné zázemí zkrátka chybí a pokud získá jistotu a uklidnění ve svém volném čase, který bude využívat tak, jak skutečně chce, může se tato získaná pohoda projevit i v rámci školní docházky (Vágnerová, 2012).

4.3 Dítě staršího školního věku

Pro charakterizaci tohoto období v života jedince je důležité v podstatě jedno slovo – dospívání. Tato fáze je založena na významných fyziologických procesech a změnách, které podporují jak fyzický, tak duševní vývoj jedince. Během poměrně krátkého období, mezi desátým a patnáctým rokem života, projde jedinec velkým vývojem, hlavně dochází k vývoji sexuálnímu. Nelze s přesností určit, kdy dochází k začátku a konci dospívání, je to velmi individuální. Obecně lze tvrdit, že dospívání u chlapců probíhá mezi 10. – 19. rokem života a u dívek v rozpětí 8 – 18 let. Tato prudká hormonální změna také zapříčiňuje velmi rychlý růst jedince, nápadná je změna hlasu (zejména u chlapců) a obecně vývoj primárních i sekundárních pohlavních znaků.

Již zmíněný rychlý růst je velmi znatelný u obou pohlaví. Během staršího školního roku mohou někteří chlapci vyrůst i o patnáct centimetrů za rok a některá děvčata o deset centimetrů za rok (Matějček & Pokorná, 1998).

Je však nutné si uvědomit, že i když dítě během staršího školního věku prochází neustálými změnami a svým způsobem se vyvíjí „před očima“, tak nedochází k náhlým a výrazným změnám z hlediska inteligence. Spousta osob, které pečují o dítě (rodič, vychovatel, pěstoun...), potichu doufá, že dítě v průběhu dospívání dosáhne zázračných a skokových změn ve školních výkonech. Bohužel to je pravda jen částečně. Je sice

pravda, že během této vývojové etapy se mozkové buňky větví, propojují, zrají, tím pádem dítě zkvalitňuje své myšlení, posouvá myšlenkové operace, lepší se mu úsudek i úvaha, ale pokud již dříve došlo k deformaci, nebo k poškození mozkových buněk, při dospívání se nenahradí, protože již při narození máme konečný počet mozkových buněk (Matějček & Pokorná, 1998).

Jak již bylo zmíněno, tento fakt může zapříčinit velké zklamání u pečujících osob. Zejména u dětí v náhradní péči je toto období velmi komplikované. Například pěstouni mohou tiše doufat, že dítě, o které pečují, se během dospívání prudce rozvine ve svých schopnostech. Bohužel to tak nefunguje. Naopak právě pěstouni by měli být velmi tolerantní během tohoto období a uvědomit si, že zázračné zlepšení zkrátka není možné. Naopak by měli být velmi tolerantními průvodci pubertou, unést silnou kritičnost, která je s tímto obdobím spojena u všech dospívajících, protože dítě si přináší z předchozích etap života jistou rozpolcenost, jež se prohlubuje v těchto letech. Právě během staršího školního věku si více než jindy postrádají svoji primární rodinu, uvědomují si, že nemají své biologické rodiče, velmi pociťují, že jsou včleněni do prostředí, které není jejich původní a začínají si plně uvědomovat, že je nevychovávali pokrevní příbuzní, ale „cizí“ lidé, což jim může být nemilosrdně připomenuto okolím, například spolužáky. To vše je spojeno s rozvojem vlastní identity (Vágnerová, 2012).

U dětí v ústavní péči jsou tato tvrzení stejně podstatná. Bohužel zde je to daleko komplikovanější, protože například pro děti z dětského domova platí, že mají několik pečujících osob (zaměstnanci, kteří se střídají v práci), a proto je pro ně daleko složitější nalézt vlastní identitu, uvědomit si, kam patří, když mají více pečujících osob (Lukšík et al., 2017).

Vágnerová (2012) dodává, že více než kdy jindy, je v této etapě života důležitá socializace. U dospívajícího jedince je podstatné, že si utváří nové hodnoty a mění se vztah k lidem, zejména vrstevníkům. Ti se stávají z pohledu dítěte podstatnější než dospělí okolí a jedinec k nim více inklinuje. Právě volnočasové instituce mohou dopomáhat ke začlenění jedince do kolektivu, pomoc mu s orientací ve světě, s navazováním nových přátelství a k rozvoji schopností a dovedností. Svým způsobem to může kompenzovat i nižší školní úspěšnost a vést ke zkvalitnění života.

5. VOLNÝ ČAS

„Volným časem rozumíme dobu odpočinku, rekreace, zábavy. Důležitou součástí volného času jsou zájmové činnosti – koníčky, hobby. Patří sem i ztrátové činnosti spojené s volným časem, například doba strávená na cestě za zájmovou činností.“ (Pávková, 2014, s. 11)

Výše uvedená definice je nejužitečnější k celé problematice volného času. Obecně lze tvrdit, že pod pojem volný čas můžeme zahrnovat časovou etapu z každého dne, kterou věnujeme vlastnímu odpočinku, zábavě, zájmové činnosti, zájmovému vzdělávání apod. Nesmí se však opomenout fakt, že zejména u dětí a mládeže nespadá do volného času vyučování a aktivity s výukou související. Dále by se sem neměla zahrnovat sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti, které jsou spojeny s údržbou domácnosti a provozem rodiny. Dále do volného času nelze zahrnout činnosti zahrnující samotnou existenci člověka, tedy jídlo, spánek, zdravotní péče apod. Ovšem například příprava jídla je dost kontroverzní, protože někteří jedince mají gastronomii jako svůj koníček.

U dětí a mládeže je třeba pedagogického ovlivňování volného času, zejména z výchovných důvodů. Tyto důvody se vztahují k tomu, že děti nemají ještě dostatek zkušeností s tím, aby si sami dokázali zorganizovat volný čas, zorientovat se ve všech oblastech zájmových činností a většinou potřebují citlivé, zkušené vedení. Toto vedení je však účinné jen pokud je nenásilné, dítě ho dobrovolně vyhledá, pestré a přitažlivé.

Dále je třeba, aby pedagogický pracovník byl profesionál, který dokáže volnočasové aktivity přizpůsobit tak, že budou zajímavé a pestré pro nejrůznější děti. Zejména jde o to, aby aktivity byly přizpůsobeny věku, mentální i sociální vyspělosti i typu rodinné výchovy (Pávková, 2014).

5.1 Rozvržení volného času

Jirásek (2019) uvádí, že statistické rozvržení volného času a mezinárodní porovnávání času, během kterého se využívá volný čas, je svým způsobem klamné. Tím pádem se může stát, že volný čas začne být vnímán jako jakási výplň mezi prací a odpočinkem, a tím pádem se začne vyplňovat aktivitami, které mohou být nudné, nezajímavé a někdy zbytečné jen kvůli tomu, aby byl vyplněn. Je třeba si uvědomit, že i hodina denně skutečně intenzivního a kvalitního zážitku, je daleko efektivnější než osm hodin výplně.

Není třeba, aby byl volný čas vnímán jako kontrast k práci, ale spíše jako prostor, kdy lze prožít život pomocí nějaké aktivity, která skutečně těší, uklidňuje, dává smysl.

Samotné rozvržení volného je dáno určitým životním stylem. Každý člověk má svůj určitý systém hodnot, který je tvořen aktivitou člověka a vlivem životních podmínek. Životní styl má kořeny již u pečujících osob, které svým stylem a prožíváním volného času, inspirují vychovávané děti. Pokud vychovávající (rodiče, pěstouni, pracovníci v ústavním zařízení) vedou k pasivnímu trávení volného času (sledování televize apod.) nelze se proto divit, že děti tento styl kopírují (Pávková, 2014).

5.2 Volnočasové aktivity

Pro potřeby této práce je vhodné si rozdělit volnočasové aktivity alespoň na dvě základní kategorie, které jsou klíčové a budou později reflektovány. Nejdříve je však podstatné zmínit jeden důležitý fakt, který se dané problematiky týká, a tím je socializace.

Právě volnočasové aktivity mají na míru socializace dětí podstatný vliv, protože díky těmto činnostem jsou schopni navazovat nová přátelství, seznamovat se s jinými lidmi a utvářet si nové vazby, a to je klíčové ne pouze pro děti z náhradní péče, ale pro jakékoliv jiné jedince (Pávková, 2014).

5.2.1 Pohybové aktivity

Pohybové aktivity jsou nezbytné pro správný vývoj dítěte. Pokud se nepočítá výuka tělesné výchovy, tak prostor pro tyto aktivity je právě v průběhu volného času. Pravidelný pohyb totiž přispívá nejen k dobré fyzické kondici, ale napomáhá také k dobrému psychickému rozpoložení. Pohybové aktivity také zapříčiňují zpevnění svalů, udržují štíhlou postavu nebo pomáhají ke zlepšení imunity.

Pokud je pohybových aktivit nedostatek, tak má tělo daleko vyšší příjem energie než výdej, a to způsobuje zvyšování hmotnosti, v krajních případech obezitu, která může zapříčinit problémy kardiovaskulární, kloubní, nebo může vzniknout diabetes.

Mezi pohybové aktivity můžeme zařadit sport, tanec, aktivní hra, tělovýchovná rekreační apod. (Švamberk Šauerová, 2016).

5.2.2 Nepohybové aktivity

V současné době je velkým trendem nepohybová aktivita. Je to způsobeno zejména prudkým vývojem a dostupností mediálních zařízení (počítač, tablet, televize apod.). Vzhledem k tomu, že tyto zařízení jsou čím dál více multifunkční a levnější, jsou dnes již dostupné v téměř každé rodině a dítěti mohou poskytnout hodiny mediální zábavy, ale pro zdraví dítěte a jeho kvalitní rozvoj jsou velmi ohrožující.

Bohužel většina těchto zařízení vyžaduje pouze pasivní sezení u přístroje a dítě vydává nulovou aktivitu. To může zapříčinit výše uvedené problémy, zejména tedy špatný fyzický vývoj, zakrnění svalů, obezitu a s ní související nemoci (Švamberk Šauerová, 2016).

5.3 Organizované trávení volného času

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, mládež potřebuje mít svůj volný čas zorganizovaný. Právě z těchto důvodů existuje pedagogika volného času, která má připravovat volnočasové aktivity tak, aby vedly k všeobecnému rozvoji dětí. Zejména by se tyto volnočasové instituce měly zabývat výchovou mimo vyučování (Pávková, 2014).

V následujících podkapitolách budou zmíněny pouze nejpodstatnější instituce, které se zabývají volnočasovými aktivitami pro děti a mládež.

5.3.1 Školní družiny a kluby

Podstatným rozdílem mezi školními družinami a kluby je věk návštěvníků těchto zařízení. Družiny navštěvují žáci od 1. do 5. třídy, kluby poté žáci od 6. do 9. třídy.

Družiny, respektive kluby, můžeme vnímat jak základní formu výchovy mimo vyučování a jsou velmi výhodné pro děti zaměstnaných rodičů, kteří potřebují v průběhu školního roku péči o své dítě mimo školu, protože sami jsou ještě v práci.

Družiny a kluby mají velkou možnost velmi efektivně pedagogicky ovlivňovat volný čas dětí, protože jsou v každodenním kontaktu. Mezi hlavní funkce vychovatelů v těchto zařízeních patří, že mohou působit na velké množství žáků bez ohledu na sociální postavení rodiny, mají možnost pravidelně konzultovat s rodiči chování dětí v mimoškolních aktivitách a o tomto chování mohou informovat pedagogický sbor dané školy. Svým způsobem mohou během volnočasových aktivit zaznamenat jisté

abnormality v chování dětí a při včasném zásahu ovlivnit nežádoucí následky tohoto chování (Pávková, 2014).

5.3.2 Domy dětí a mládeže

Tato organizace může být známá také pod pojmem středisko pro volný čas dětí a mládeže. Jejich primární funkcí je rekreační a výchovně-vzdělávací činnost s velkým rozsahem zájmové působnosti. Domy dětí a mládeže (DDM) jsou zařazeny do sítě škol, což znamená, že mají státní příspěvek. Zřizovateli DDM může být školský úřad, obec, církev či soukromý subjekt.

Základními činnostmi, které DDM vykonává jsou:

- Pravidelná zájmová činnost – kroužek, klub, kurz
- Příležitostná zájmová činnost – zájezdy, exkurze, letní tábory, příměstské tábory
- Nabídka spontánních aktivit – herny, čítárny, sportoviště (dětí si určují sami aktivitu, pedagog pouze zajišťuje bezpečnost, slouží jako konzultant
- Práce s talentovanou mládeží – vytváření zájmových skupin, které rozvíjí talent daných jedinců (Pávková, 2014).

5.3.3 Zapsané spolky pro děti a mládež

Pod tuto kategorii mohou být zařazeny desítky zájmových organizací pro děti, které vznikly, či se obnovily, zejména po roce po roce 1989. Za nejznámější sdružení lze považovat tělovýchovné a sportovní organizace, dobrovolné hasiče, Červený kříž, rybáře, ochránce přírody a další.

Všechny tyto instituce jsou velmi různorodé, nemají jednotné zázemí jako výše uvedené instituce, mohou mít odlišná pravidla i měřítka. Některé organizace mají pouze lokální význam, jiná mohou být součástí i mezinárodního hnutí. Společnou však mají tu skutečnost, že se snaží dětem vyplnit jejich volný čas něčím smysluplným, co by je zajímalo, poučilo a bavilo (Pávková, 2014).

5.3.4 Skaut

Tato organizace v Československu, respektive v České republice prožívala neskutečně komplikovaný vývoj, který byl zapříčiněn velkými společenskými změnami. Skautská oddělení byla rozpuštěna jak v roce 1939, tak v roce 1948.

V současné době patří Skaut mezi velmi populární volnočasovou aktivitu, která by na své členy měla působit ve smyslu duchovního, mravního a tělesného rozvoje. Díky tomuto rozvoji by měli být skauti připraveni plnit své povinnosti vůči svým bližním i společnosti.

Skauting podporuje vlastenectví, ale také mezinárodní spolupráci. To je zejména zapříčiněno tím, že sama o sobě je mezinárodní organizací, kterou v různých obdobách můžeme nalézt ve stovkách zemích.

Principem skautingu je tzv. družinový systém, kde je na děti výchovně působeno v malých skupinách pěti až deseti jedinců, kteří jsou vedeni dospělým rádcem. Existuje zde silný vliv vrstevnické skupiny, který je vhodný pro děti, které by se chtěly začlenit do skupiny vrstevníků. Velkou výhodou lze nalézt i v tom, že dospělý rádce (vedoucí skupiny) je pouze o pár let starší než jeho svěřenci a děti k němu mohou pociťovat velkou důvěru (Pávková, 2014).

5.3.5 Základní umělecké školy

Na závěr je vhodné se zmínit i o základních uměleckých školách (ZUŠ). Je třeba vymezit ZUŠ od klasických základních škol. Ve výše uvedených kapitolách je zmíněno, že během volného času by se děti neměly zabývat školními povinnostmi. A i když název této organizace napovídá, že se jedná o školské zařízení, do ZUŠ chodí děti zcela dobrovolně, v rámci volného času a snaží se zde rozvíjet svůj umělecký talent, jako je hudební talent či výtvarný (Pávková, 2014).

5.3.6 YMCA

YMCA je zkratka anglického sousloví „YoungMen’s Christian Association“, což si v překladu můžeme vyložit jako „Křesťanské sdružení mladých lidí.“ Je to nevýdělečné sdružení, které je nepolitické, křesťansky orientované a primárně se zaměřuje na rozvoj mladých lidí a jejich plnohodnotný život. Svou činností se snaží vytvářet kvalitní volnočasové aktivity (Pávková, 2014)

5.4 Neorganizované trávení volného času

Jako neorganizované trávení volného času můžeme považovat aktivity, které nemají jakékoliv vedení ať už ze strany pečujících osob, nebo ze strany pedagogů. Tyto aktivity většinou nemají žádný začátek ani konec. Z pravidla se zakládají na vlastním rozhodnutí jedince, který si dělá, co zrovna v danou chvíli považuje za nejvhodnější.

Kaplánek a kol. (2017) uvádí, že takové volnočasové aktivity mohou být někým označeny jako „promarněný čas“. Na jednu stranu to může být pravda, protože dezorganizace ve volném času může vést ke znudění jedince, což může být následováno převahou nepohybových aktivit, které nejsou pro děti zdravotně prospěšné, ale také může vést k prohlubování patologických jevů, zejména tedy experimentování s cigaretami, alkoholem a drogami. Jirásek (2019) však dodává, že každý jedinec potřebuje ve svém volném čase určitou etapu, která není organizovaná a dítě zažívá jistou dávku volnosti. Přiznává, že je vhodné, aby tato volnost nebyla neomezená a sám preferuje organizovaný způsob trávení volného času.

6. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je porovnat, jakým způsobem je využíván volný čas u dětí v dětském domově a u dětí v pěstounské péči, ať už zprostředkované, nebo příbuzenské. Hlavní výzkumnou otázkou je tedy:

- Jaké jsou rozdíly ve způsobu využívání volnočasových aktivit u dětí v pěstounské péči a u dětí v dětském domově?

Než však dojde na zodpovězení hlavní výzkumné otázky, tak je nutné zodpovědět na několik otázek, mezi které patří:

- Co si tyto děti představují pod pojmem volný čas?
- Mají tyto děti možnost trávit volný čas tak, jak sami chtějí?
- Mají tyto děti dostatek prostoru a času pro své volnočasové aktivity?

- Mají tyto děti od svých vychovatelů podporu ve svých oblíbených volnočasových aktivitách?
- Jsou tyto děti členem nějakého zapsaného spolku?
- Mají možnost a podporu jezdit na zážitkové pobyty?
- Jakým způsobem je využíván volný čas dětí v pěstounské péči?
- Jakým způsobem je využíván volný čas u dětí v dětském domově?

Po zodpovězení těchto otázek dojde k samotnému porovnání využívání volného času u obou skupin respondentů.

6.2 Metodika

Celý výzkum je založen na kvalitativní formě, přesněji na individuálním polostrukturovaném rozhovoru. Mišovič (2019) uvádí, že polostrukturovaný rozhovor je nejvyužívanější formou kvalitativního výzkumu. Má velké výhody oproti jiným formám rozhovorů právě v tom, že tazatel má připravenou základní škálu pečlivě připravených otázek, které se přizpůsobují aktuální situaci při vedení rozhovoru. Klíčové je, aby tazatel navodil dobrý dojem na respondenty, připravil příznivou atmosféru při vedení rozhovoru a dokázal se přizpůsobit nečekaným situacím a zarážejícím odpovědím.

Vzhledem k tomu, že respondenti udávali poměrně citlivé informace, které mohou napovídat o situaci panující v rodinách či ústavním zařízení, tak se tazatel zavázal etickými pravidly, kterými jsou:

- Zachování anonymity respondentů
- Zachování anonymity pěstounů a jejich blízkých
- Zachování anonymity dětského domova i zdejších pracovníků
- Zachování anonymity klíčových pracovníků doprovázející organizace
- Použití získaných informací pouze ke zpracování této práce

Aby mohla být výše uvedená pravidla dodržena, tak je v následujících kapitolách každé jméno změněno, ostatní údaje však zůstávají zachované.

Mišovič (2019) dále uvádí, že aby mohl mít kvalitativní výzkum, vedený individuálním polostrukturovaným rozhovorem, odpovídající kvalitu, je třeba, aby byl vybrán pečlivě vzorek respondentů. Do výzkumu proto bylo zařazeno 12 respondentů, šest z dětského domova a šest z pěstounské péče. Respondenti z pěstounské péče byli vybráni rovnoměrně jak z příbuzenské formy péče, tak ze zprostředkované formy péče.

Respondenti do výzkumu byli vybráni na základě zralé úvahy, a hlavně na základě konzultace s vedením dětského domova a klíčovými pracovníky doprovázející organizace pro pěstounské rodiny. Předmětem konzultací byl zejména fyzický a psychický stav respondentů a doba pobytu v péči. Právě díky těmto informacím byli vybráni respondenti, kteří se všichni pohybují v rozmezí průměrné a lehce nadprůměrné inteligence, mají dostatečnou sociální zralost, nemají jakékoliv specifické poruchy učení a chování, či jiné handicapy a v dané péči jsou vychováváni alespoň 18 měsíců. Tento krok je považován v celém výzkumném šetření za klíčový, protože díky tomuto pečlivému výběru respondentů bylo zamezeno, aby jedna, či druhá skupina byla „poškozena“ tím, že by nějaký respondent měl taková podpůrná opatření, která by mu zasahovala do volnočasových aktivit, anebo se v dané péči nacházel příliš krátkou dobu a nemohl proto najít dostatečnou podporu pro své volnočasové aktivity.

Dále je třeba připomenout, že všichni respondenti se účastnili výzkumného šetření dobrovolně, měli dostatek času na zformulování odpovědí a odpovídali samostatně bez dohledu vychovávajících osob. Faktografické odpovědi, které nereflektovaly názor respondentů, byly zkonzultovány s pěstouny, či se zaměstnanci dětského domova, aby se ověřila pravdivost odpovědí. Odpovědi, které reflektovaly názory respondentů, zůstaly pouze mezi respondentem a tazatelem.

Aby bylo toto výzkumné šetření co nejpřesnější, z každé formy náhradní péče byli vždy vybráni dva respondenti ke každé věkové skupině, tedy ke staršímu školnímu věku, mladšímu školnímu věku a předškolnímu věku. Věkový průměr obou forem náhradní péče je tedy vyrovnaný a je zachována genderová rovnost.

Všichni respondenti byli obeznámeni, aby se v rozhovoru nevyjadřovali k současným volnočasovým aktivitám, protože sběr dat probíhal od 16. března do 25. března, kdy platila vládní nařízení kvůli pandemii viru COVID – 19, a volnočasové aktivity a schůzky

zájmových skupin nefungovaly. Proto měli respondenti za úkol sdělovat, jakým způsobem trávili volný čas před pandemií a jaké mají plány na trávení volného času po pandemii.

Dále je třeba připomenout, že ačkoliv tazatel občasně spolupracuje jak s dětským domovem, tak s pěstounskými rodinami, do sledovaného vzorku byli vybráni respondenti, se kterými tazatel nemá jakoukoliv zkušenost, aby šetření nemohlo být ovlivněno subjektivním pohledem tazatele.

Posledním kritériem pro provedení rozhovorů bylo přísné dodržování hygienických opatření, kterými byly:

- Maximální délka jednoho rozhovoru 15 minut
- Rozestup mezi respondentem a tazatelem minimálně 2 metry
- Po dobu celého rozhovoru nasazení respirátoru FFP2 jak u tazatele, tak u respondenta
- Minimální interval 1 hodiny mezi respondenty v dětském domově

7. VÝSLEDKY ROZHovorů

7.1 Respondenti z pěstounské péče

7.1.1 Vlasta

Vlasta je čtrnáctiletá dívka, která je již šest let svěřena do zprostředkované pěstounské péče. Rozhovor probíhal v bytě u pěstounů. Než však započalo samotné interview, které trvalo přibližně 10 minut, bylo třeba se s respondentkou seznámit a navodit příznivou atmosféru k rozhovoru. Navzdory její věkové kategorii bylo až překvapivé, jak otevřeně se k rozhovoru stavěla. Z jakýchkoliv neverbálních náznaků nebylo znatelné, že by byl rozhovor pro dívku nepříjemný, nebo obtěžující.

Respondentka má poměrně přesnou představu o pojmu volný čas, vnímá ho jako čas, kdy nemá žádné jiné povinnosti, což je sice stručná, ale docela výstižná definice.

Nejraději by ho trávila externími aktivitami, respektive venku, což vyjádřila dostatečně důrazně: „Rozhodně venku, třeba s tetou a strejdou (myšleno pěstouni) na výlety, nebo jen s kamarády ven. Ale určitě ne nikde vevnitř.“

Dívka má poměrně široké spektrum možností na trávení volného času. Její nejoblíbenější činností je chození ven s přáteli, což naprosto souhlasí s její věkovou kategorií. Další aktivitou je jezdění na výlety s pěstouny, což je z jejího pohledu méně zábavná činnost. Dále respondentka navštěvuje kroužek ručních prací, který je organizovaný základní školou. V minulosti dívka také chodila na kroužek zpěvu, jenž byl též organizovaný příslušnou školou.

Obecně je respondentka poměrně spokojená se způsobem, jak mohla trávit svůj volný čas, může dělat aktivity, které chce. Na otázku, zda ji pěstouni podporují ve způsobu, jakým tráví volný čas odpověděla: „Myslím si, že ano. Moc zákazů jsem nikdy nedostávala. Je pravda, že teta trvala na tom, abych chodila ještě na prvním stupni na zpěv, ale když jsem jí řekla, že mě to nebaví, tak na mě netlačila, mohla jsem odejít.“

Při všech aktivitách cítila podporu od pěstounů a neuvědomovala si nějaký nátlak z jejich strany, že by musela vykonávat volnočasové aktivity, které ji nezajímají. Při otázce, která se týkala dostatečného prostoru pro volnočasové aktivity, si nechala dát poměrně více času na promyšlení odpovědi a nakonec usoudila, že je víceméně spokojená s množstvím volného času, ale protože má docela velké množství školních povinností, tak jí jejího volného času postupně ubývá. Sama si je vědoma toho, že je to zapříčiněné jejím špatným rozvržením času, a ne péčí ze strany pěstounů. Z rozhovoru následně vyplynulo, že respondentka není členkou žádného spolku, členkou nebyla a členství ani nemá v plánu, pouze navštěvuje školní kroužek.

Sama dívka si uvědomuje, že zážitkové pobyty jsou poměrně dobrý způsobem, jak využívat svůj volný čas, ačkoliv se sama nikdy žádného pobytu neúčastnila. Pěstouni ji nikdy k žádnému pobytu nenutili a sama dívka pobyt nevyhledávala. Respondentka si uvědomuje přínosnost volnočasových aktivit a zejména svůj kroužek ručních prací bere jako aktivitu, kde se něco naučí.

Z interview vyplynulo, že respondentka se orientuje v pojmu volný čas, cítí podporu od pěstounů ve svých aktivitách a domnívá se, že má svého volného času zatím dostatek. Pěstouni se snaží nechat volnočasové aktivity na respondentce, s přibývajícím věkem čím dál méně organizují její volný čas a důležitá rozhodnutí nechávají na ní. Z toho lze usuzovat, že pěstouni se snaží být velmi benevolentní ve volnočasových aktivitách respondentky a nesnaží se jí volný čas příliš organizovat. Zakládají si spíše na osobních privilegiích respondentky.

7.1.2 Petr

Petr je třináctiletý chlapec, který je více jak pět let svěřen do zprostředkované pěstounské péče pouze jedné osobě – pěstounce. Pěstounku oslovuje mamko. Rozhovor probíhal v rodinném domku pěstounky. V tomto případě probíhalo poměrně dlouhé seznamování s respondentem, protože na první pohled se zdál velmi plachý. Po nezávazném rozhovoru, který pomohl navodit v chlapci důvěru k tazateli, mohlo začít výzkumné interview. I když chlapec zodpověděl na stejnou škálu okruhů, jako ostatní respondenti, tak rozhovor probíhal poměrně déle, téměř 12 minut. Chlapec dlouho uvažoval o odpovědích.

Respondent se dobře orientuje v pojmu volný čas. I když uvedl, že mu pěstounka dává poměrně hodně úkolů, tak si uvědomuje, že to nejsou jeho volnočasové aktivity a na otázku, zda má dostatek volného času odpověděl následovně: „To ani ne. Když mám po škole, tak mě třeba mamka (pěstounka) posílá na nákup.“

Právě kvůli velké vytiženosti a spoustě úkolů od pěstounky vnímá svůj volný čas jako nedostatečný. Myslí si, že by ho mohl mít více. V následujících částech rozhovoru se chlapec svěřil, že nejraději tráví svůj volný čas jízdou o samotě na kole a v této aktivitě necítí velkou podporu ze strany pěstounky, a tak nemůže svou aktivitu dělat dle svého uvážení. Daleko větší podporu vnímá ve své další volnočasové aktivitě, což je návštěva výtvarného kroužku při ZUŠ. Konkrétně uvedl: „Myslím, že byla (pěstounka) radši, než když jedu na kolo.“

Nejpestřejší škálu volnočasových aktivit chlapec uvádí v rámci svých zážitkových pobytů. Většina těchto pobytů je zprostředkována doprovázející organizací pro

pěstouny. Pěstounka potvrdila, že doprovázející organizace podporuje děti v pěstounské péči v těchto zážitkových pobytech a sama organizuje zimní a letní pobyt. Pěstounka osobně byla s respondentem na dovolené u moře. Chlapec dále uvedl, že má možnost každý rok si vybrat letní tábor, na který by chtěl jet. Obecně tvrdí, že se mu všechny tyto pobyty líbí a jezdí na ně rád. Celkem vnímá své volnočasové aktivity pozitivně, když má na ně prostor, cítí se u nich klidnější

Respondent se velmi dobře orientuje v pojmu volný čas, nejraději by ho trávil venku jízdou na kole. Domnívá se, že nemá dostatek volného času, zejména kvůli svým úkolům a povinnostem, a tak je nemůže dělat. Dále tvrdí, že ve své nejoblíbenější volnočasové aktivitě necítí podporu. Z rozhovoru je patrné, že pěstounka by nejraději měla pro chlapce jeho volný čas co nejvíce organizovaný, vázaný na nějakou instituci, nebo alespoň aby chlapec trávil volný čas na organizovaných pobytech, které se mu však líbí. Své aktivity vnímá pozitivně a uklidňují ho. Z toho je možné vyvodit, že pěstounka preferuje organizovaný volný čas pro respondenta, snaží se mu ho zorganizovat tak, aby na svou oblíbenou, ale neorganizovanou formu volnočasové aktivity neměl dostatek prostoru.

7.1.3 Sofie

Sofie je devítiletá dívka, která je již tři roky svěřena do příbuzenské pěstounské péče u prarodičů. Rozhovor probíhal u pěstounů v bytě. V tomto případě nebylo nutné, aby probíhalo dlouhé seznamování a vleklá příprava na rozhovor, dívka je velmi komunikativní a otevřená, z jejího chování bylo zřejmé, že se těší, až bude moci o svých aktivitách hovořit. Tento rozhovor proběhl velmi rychle necelých 8 minut, dívka odpovídala spontánně bez delšího uvažování.

Respondentka se nejednoznačně orientuje ve volném čase, vnímá to jednak jako období, kdy může dělat své aktivity, ale také to vnímá jako dobu, kdy si má dělat své školní povinnosti. Dívka uvádí, že má svého volného času nedostatek, protože má ve svém volném čase až příliš školních povinností. Podporu od pěstounů vnímá dostatečně, ale spíše na jimi preferované aktivity, ačkoliv vyložené zákazy na neorganizovanou činnost neudělují. Přesněji dívka uvedla: „Když chodím ven s holkami,

tak se to babičce moc nelíbí. Nezakazuje mi to, ale byla by radši, kdybych se zabývala něčím jiným.“

Respondentka má oblíbené dvě volnočasové aktivity, jednou je samostatné chození ven s přáteli, druhou je navštěvování spolu YMCA, kde je dívka členkou. V její nejoblíbenější aktivitě, navštěvování spolku YMCA, ji pěstouni plně podporují. V chození ven už ovšem takovou podporu necítí, ovšem zákazy nedostává. Respondentka vnímá navštěvování spolku YMCA jako smysluplnou činnost, která ji nějakým směrem posouvá, je pro ni poučná a užitečná. V minulosti dívka navštěvovala ještě výtvarný kroužek při ZUŠ. Po dohodě s pěstouny z tohoto kroužku odešla, protože ho nepovažovala jako přínosný. Pěstouni se s touto skutečností dlouho nechtěli smířit, spíše lpěli na tom, aby respondentka v kroužku zůstala, ačkoliv nakonec ukázali svou shovívavost. Zde je odpověď na otázku, zda pěstounům vadil odchod ze ZUŠ: „Vadilo, dlouho mě přemlouvali, abych zůstala, že přece nebudu pořád chodit někde venku s holkami, ale nakonec mě nechali jít pryč.“

Zážitkové pobyty vnímá respondentka jako kvalitní využití volného času, avšak sama se účastnila pouze jednou se spolkem YMCA. Letního tábora se také nikdy neúčastnila, stejně tak jako výletů s pěstouny. Obecně své volnočasové aktivity vnímá jako poučné.

Respondentka nemá přesně ujasněné, co je volný čas, ráda by ho trávila venku. Její nejoblíbenější aktivitou je však navštěvování spolku YMCA, který vnímá jako přínosný a cítí podporu ze strany pěstounů. Svůj volný čas vnímá jako poměrně nedostatečný, protože si myslí, že musí plnit spoustu úkolů do školy. Z rozhovoru je patrné, že pěstouni by rádi měli pro respondentku její volný čas více organizovaný, ale jsou dostatečně benevolentní, a i přes své vnitřní přesvědčení nakonec souhlasí s volnočasovými aktivitami pro dívku podle jejího uvážení. Z toho lze usoudit, že pěstouni si zakládají na organizovaném způsobu trávení volného času, ale jejich primárním cílem je, aby respondentka trávila volný čas dle svého uvážení a vlastních preferencí.

7.1.4 Michal

Michal je osmiletý chlapec, který je již dva roky v příbuzenské pěstounské péči u své babičky. Rozhovor probíhal v bytě na sídlišti. Respondent působil při rozhovoru velice neklidným dojmem, z jeho chování a způsobů odpovědí bylo zřejmé, že by měl rád interview co nejdříve za sebou, ačkoliv s provedením rozhovoru souhlasil. I když se tazatel snažil navodit přátelskou atmosféru a s respondentem se seznamoval při nezávazné komunikaci téměř hodinu na hřišti poblíž bytu, výsledný rozhovor byl poměrně krátký, necelých deset minut a odpovědi byly velmi stručné.

Z rozhovoru je patrné, že respondent má poměrně konkrétní představu o pojmu volný čas, ačkoliv ji má spojenou pouze s absencí školních povinností. Preferuje interní volnočasové aktivity, respektive hraní počítačových her. Na otázku, která se týkala toho, zda by babička nechtěla, aby trávil více času venku, odpověděl: „To ne. Občas s ní jdu nakoupit a tak, ale vždycky byla radši se mnou doma. Ona by totiž musela jít se mnou, protože se bojí pouštět mě ven, tak je radši, když jsem doma.“

Od babičky, která je již v pokročilém věku, tj. 68 let, cítí silnou podporu ve své preferované volnočasové aktivitě. Obecně respondent vnímá, že má dostatek času na své volnočasové aktivity. Z rozhovoru se dá usoudit, že chlapec nemá potřebu jakékoliv jiné volnočasové činnosti, ani zážitkového pobytu. Respondent sice uvedl, že jezdí na pobyty s doprovázející organizací, ale nevidí v tom smysl a zábavu. Vzhledem k tomu, že většinu svého volného času tráví hraním počítačových her jakéhokoliv žánru, tak je touto skutečností ovlivněn i na pobytech a rád připodobňuje realitu svým preferovaným počítačovým hrám. Jako příklad sám uvedl, že i při organizované činnosti na pobytu se rád zabaví podle své vůle, hraje si s odlomenými kusy dřeva a představuje si, že je to skutečná zbraň. Specifikum tohoto respondenta je, že nepovažuje svou volnočasovou aktivitu jako přínosnou.

Respondent má pojem volný čas spojený pouze s dobou po škole. Jeho preferovaným způsobem pro trávení volného času je interní způsob. Prakticky jeho volnočasová aktivita je vztahena pouze na hraní počítačových her. Pěstounka ho plně podporuje v tomto způsobu trávení volného času, nesnaží se mu nabízet jiné alternativy pro

trávení volného času a poskytuje mu tolik prostoru, kolik respondent chce. Dá se předpokládat, že kvůli pokročilému věku pěstounky je tento způsob trávení volného času jejího svěřence pro ni vyhovující, protože to není fyzicky náročná činnost. Kromě hraní na počítači se respondent účastní zážitkových pobytů, které ho však nebaví a nevidí v nich smysl. Obecně nevnímá své aktivity jako přínosné. Pěstounka tedy podporuje chlapce pouze v jedné volnočasové aktivitě, nelpí na organizaci a je velmi benevolentní. Nemá potřebu respondentovi organizovat volný čas a nabízet nové možnosti, což by se dalo označit za diskutabilní, ale ani jednomu z účastníků takový způsob nevadí.

7.1.5 Lukáš

Respondent Lukáš je pětiletý chlapec, který je již dva roky ve zprostředkované pěstounské péči. Rozhovor probíhal na dětském hřišti z důvodu přání pěstounů, kteří se obávali návštěvy tazatele v domácnosti, kvůli šíření viru COVID-19. Respondent působil velmi uvolněným dojmem, seznámení nebylo náročné, tazatel si u chlapce poměrně rychle získal důvěru. Ačkoliv chlapec patří do předškolního věku, má poměrně dobré komunikační schopnosti a bohatou slovní zásobu. Rozhovor probíhal necelých patnáct minut. Pěstounka byla při rozhovoru přítomna, ale mimo doslech rozhovoru.

Respondent neměl žádnou představu, co je pojem volný čas, ovšem při vysvětlení se rychle zorientoval. Raději by preferoval externí volnočasové aktivity. Z rozhovoru vyplynulo, že nejraději si hraje na hřišti. Vnímá, že má dostatek času na své volnočasové aktivity a cítí podporu od pěstounů. O jejich podpoře svědčí i další získané informace. Již v předškolním věku respondent krátce navštěvoval kroužek juda, který brzy opustil, protože nesnesl křik dětí a trenéra. Přesně uvedl: „Docela bavilo, ale moc se tam křičelo, a to já nemám rád.“

Pěstouni ovšem netrvali na navštěvování kroužku a ochotně vyhověli přání chlapce přestat do kroužku chodit. S nástupem školní docházky má respondent přislíbeno, že bude moc navštěvovat skauta: „Mamka říkala, že až půjdu do školy, tak mě přihlásí do skauta.“

Respondent také uvedl, že pěstouni zajišťují pro chlapce zpestření volného času, kdy organizují výlety do kina či aquaparku. Respondent tyto výlety vítá, ale pěstouni je organizují bez konzultace s respondentem, jemu to ovšem nevadí.

Dále respondent sdělil, že jezdí na pravidelné pobyty s doprovázející organizací, které se konají dvakrát ročně, tedy v zimě a v létě. Chlapec spíše preferuje letní pobyty. Obecně se mu pobyty líbí a rád bude jezdit znovu.

Respondent není obeznámen s pojmem volný čas, ale po vysvětlení se rychle zorientoval. Jeho preferovaná aktivita je hraní si na hřišti, od pěstounů cítí podporu i dostatek prostoru pro své aktivity. Celkově má chlapec poměrně širokou škálu volnočasových aktivit, kromě hraní si na hřišti také navštěvoval judo, má příslibenou účast ve skautu s nástupem školní docházky a pěstouni se snaží vytvářet další zpestření respondentových aktivit. Dále se chlapec účastní zážitkových pobytů, které ho baví a obecně vnímá své volnočasové aktivity jako pobavení. Pěstouni jsou ochotni nabídnout respondentovi pestrnou nabídku volnočasových aktivit, na jejichž plnění však nelpí a snaží se aktivity organizovat tak, aby to bylo chlapci vhodné. Primární je pro ně zájem respondenta, až poté jejich osobní preference.

7.1.6 Nella

Nella je čtyřletá dívka, která je dva roky vychovávána ve zprostředkované pěstounské péči. Vzhledem k nízkému věku respondentky bylo nutné naplánovat poměrně dlouhé seznámení, protože bez toho by hrozilo riziko, že respondentka by nechtěla odpovídat na otázky. Velkou výhodou v tomto směru bylo, že pěstouni bydlí v rodinném domku a nebyl proto problém strávit s děvčetem téměř hodinu při seznamování. Dalším podstatným bodem bylo nechat respondentce dlouhý čas na rozmyšlení odpovědí, proto rozhovor trval téměř 15 minut při pozorování od pěstouna ze vzdálenosti, odkud nebylo možné naslouchat rozhovoru. Faktografické údaje poté byly ověřeny u pěstounů kvůli pravdivosti.

Respondentka nezná pojem volný čas, což je k jejímu nízkému věku předpokladatelné. Při vysvětlení se rychle zorientovala a uvedla, že dává přednost venkovním aktivitám.

Nejraději tráví svůj volný čas na zahradě na pískovišti, nebo jízdou na kole. Při dotazu na venkovní aktivity uvedla: „Mám tam na pískovišti hračky a taky jezdím na kole.“

Pěstouni se snaží pro dívku vymýšlet aktivity, které by měly její volný čas zpestřit, zejména výlety do bazénu. Respondentka se domnívá, že má na své aktivity dostatek času, necítí se omezovaná a cítí podporu od pěstounů. Specifikem u této respondentky je, že pěstoun se jí snaží zapojovat do pracovních činností a nechá si od ní pomoci při svých povinnostech. Dále respondentka uvedla, že se neúčastní žádných kroužků ani zážitkových pobytů. Krom svých vrstevníků v mateřské škole se setkává ještě s neteří pěstounů, se kterou si hraje na pískovišti.

Respondentka nezná pojem volný čas, ale po vysvětlení si uvědomuje, o co jde. Její volnočasové aktivity jsou korigovány zejména pěstouny, kteří dívce spravují veškerý volný čas. Na druhou stranu jí nechávají dostatek prostoru na to, aby se sama rozhodla, co chce dělat. Pěstouni zatím nevyužívají žádných institucí pro volnočasové aktivity, pobytů ani kroužků. Se svou nejoblíbenější volnočasovou aktivitou je dívka spokojená a baví ji. Z těchto závěrů lze usuzovat, že pěstouni jsou ochotni dopřávat takové volnočasové aktivity, které si respondentka sama přeje. Snaží se nabídnout dostatek aktivit, ale nelpějí na přísné organizaci a plnění těchto aktivit.

7.2 Respondenti z dětského domova

7.2.1 David

David je čtrnáctiletý chlapec, který vyrůstá v klasickém dětském domově již šestým rokem. Seznamování s respondentem proběhlo velmi rychle. Při nezávazné konverzaci bylo patrné, že je to pro něj celkem specifický zážitek, sám mi pověděl, že nikdy nebyl respondentem pro žádný výzkum a celkem ho to zajímá. Proto nebylo nutné seznamování protahovat. Interview proběhlo v menší místnosti dětského domova, kde bylo absolutní soukromí.

Respondent má poměrně přesnou představu o pojmu volný čas. Uvědomuje si i souvislost s ostatními povinnostmi, ne pouze se školními. Zvláštností je, že některé povinnosti, které má od vychovatelek dětského domova, vnímá jako koníček. Specificky

jako koníček vnímá aktivity, které ho baví, zejména práce, se kterými může pomáhat zdejšímu údržbářovi dětského domova. „Některé jo. Třeba když jdu strejdovi (údržbářovi) pomáhat na zahradu, to mě baví, to beru jako koníček.“

I když tyto aktivity vnímá jako povinnosti, tak přiznává, že je dělá dobrovolně, rád a vychovatelky mu je neporoučí, spíš ho poprosí. Respondent uvádí, že jeho preferovanými aktivitami jsou aktivity venkovní, konkrétně návštěva fotbalových tréninků. Chlapec cítí od vychovatelek dětského domova podporu ve svých aktivitách, uvádí, že by mohl mít více času na své aktivity, ale není to zapříčiněno činností dětského domova, ale tím, že fotbalový trénink je pouze jednou do týdne. Kromě fotbalového tréninku chlapec rád chodí ven za přáteli, nebo doprovází mladší děti z dětského domova na vycházky, jak přesně uvedl: „Často ještě tetám pomáhám s menšími dětmi. Víš, já jsem tady nejstarší, tak třeba dávám pozor na menší děti, když jdou tety z jiného oddělení na procházku.“ Obě aktivity dělá rád, ale vnímá, že na své samostatné procházky má málo prostoru a velmi má tento čas omezený.

Respondent dále uvádí, že není členem jiného zájmového spolku, nebo nedochází na jiný kroužek. Ovšem sděluje, že má každý rok velké spektrum zážitkových pobytů, kterých se účastní. Respondent každý rok jezdí na letní tábor dle vlastního výběru, účastní se zážitkového pobytu na horách, který pořádá dětský domov. V minulosti navštívil s dětským domovem Chorvatsko, pravidelně se účastnil letních pobytů, na které v posledních letech jezdí jako pomocník při aktivitách. Nárazově také jede s vychovatelkami dětského domova na výlet. Volnočasové aktivity vnímá jako přínosné, u pobytů si užije zábavu, na fotbale si vyčistí hlavu.

Respondent se přesně orientuje v pojmu volný čas, dokáže určit činnosti, které se k němu vztahují. Preferuje venkovní aktivity, zejména fotbalové tréninky, ve kterých cítí podporu od dětského domova a může se jim věnovat bez omezení od pečujících osob. Ovšem ostatní volnočasové aktivity má již omezené a organizované dětským domovem. Ve svých individuálních vycházkách necítí podporu, ani jim nemůže věnovat tolik času, kolik by chtěl. Součástí organizovanosti dětského domova jsou i zážitkové pobyty, které chlapec hojně využívá a účastní se několika pobytů za rok. Ve volnočasových aktivitách vidí uklidnění i pobavení. Z toho lze usoudit, že dětský

domov preferuje, pokud je respondentův volný čas co nejvíce organizovaný, ať už přímo dětským domovem, nebo jinými institucemi.

7.2.2 Marie

Marie je třináctiletá dívka, která je v péči dětského domova pouze necelé dva roky. Do dětského domova byla umístěna v poměrně pokročilém věku na základě předběžných opatření. Právě skutečnost, že celý předškolní i mladší školní věk byla vychovávána svou biologickou rodinou, může ovlivňovat její náhled na trávení volného času. Na rozdíl od Davida, který byl umístěn v mladším věku do ústavní péče, může být její vnímání volnočasových aktivit ovlivněno zvyky, které měla u původní rodiny. Ačkoliv Marie s rozhovorem souhlasila, její prvotní ochota odpovídat byla velmi nízká, a proto bylo vhodné se důkladněji s respondentkou seznámit. Tazatel se jí musel trochu otevřít v nezávazném rozhovoru a získat důvěru, což je základní předpoklad pro vykonání interview. Rozhovor probíhal na zahradě dětského domova, protože tazatel předpokládal, že změna prostředí pomůže navodit vhodnější atmosféru. Interview trvalo zhruba 10 minut.

Respondentka má dostatečnou představu o pojmu volný čas, spíše ho má spojený s venkovními aktivitami. Respondentka uvádí, že její preferovanou aktivitou je nezávislá procházka venku, převážně s kamarády. Dodává, že však od paní vychovatelek dětského domova necítí podporu ve své preferované aktivitě. Dívka si myslí, že nemůže vykonávat svou aktivitu v takové míře, jak by chtěla, přesně tedy uvedla: „Většinou jsem chodila ven od tří do pěti, ale když jsem si nestihla udělat věci do školy, tak jsem šla, až bylo hotovo, ale stejně jsem se musela vrátit v pět.“ Po úvaze vidí příčinu v tom, že si špatně rozvrhuje plnění svých povinností, kvůli kterým nevyužije celou časovou dotaci, již má na svou aktivitu. Dále respondentka uvedla, že navštěvuje kroužek tanců při základní škole. V této aktivitě ji organizace podporuje, vychovatelky zařízení jí připomínají, kdy kroužek má. Na otázku, zda byly paní vychovatelky DD rády, že chodí na kroužek tanců, odpověděla: „Docela jo. Každé ráno, když ten kroužek byl, tak mi to připomínaly, abych na to nezapomněla.“

Respondentka jezdí i na zážitkové pobyty, které jsou organizovány dětským domovem. Na klasické letní tábory nejedí, i když takovou možnost má, nechce ji využít. Domnívá se, že zážitkové pobyty jsou zajímavým zpestřením volného času, ačkoliv je moc nevyužívá. Vnímá je jako zábavu. Obecně vnímá své volnočasové aktivity jako odpočinkovou činnost.

Respondentka se orientuje v pojmu volný čas. Domnívá se, že ho má nedostatek kvůli svým ostatním povinnostem, zejména školním. Od dětského domova necítí podporu ve své oblíbené, neorganizované, volnočasové aktivitě. Ovšem ve své druhé volnočasové aktivitě, která je organizovaná školou, cítí podporu i dostatek času se jí věnovat. Dětský domov tedy preferuje, aby volný čas respondentky byl organizovaný a plánovaný. To lze poznat jak z přesně vymezeného času, který má dívka na chození ven, či z návštěvy kroužku tanců. Stejně, jako u Davida, je pro respondentku možnost široké škály zážitkových pobytů, kterých se respondentka účastní pouze v rámci dětského domova.

7.2.3 Tereza

Tereza je devítiletá dívka, která je v dětském domově vychovávána již čtyři roky. Na první pohled působila respondentka velmi otevřeně, spontánně a bylo zřejmé, že je pro ni možnost být respondentkou do výzkumného šetření velmi zajímavé. Právě z těchto důvodů bylo velice jednoduché s dívkou udělat interview, protože nebylo nutné dlouhé seznamování. Celý rozhovor proběhl během deseti minut.

Respondentka neměla představu, co znamená pojem volný čas, po vysvětlení jí však nedělalo problém se rychle zorientovat ve svých aktivitách a určit, které by se mohly řadit do volného času. Obecně preferuje venkovní aktivity. Nejraději by chodila na hřiště u dětského domova, ale necítí, že by na svou oblíbenou aktivitu měla dostatek času a prostoru. Dále si nemyslí, že má ve své aktivitě dostatek podpory, protože uvedla, že vychovatelky dětského domova jí dovolují chodit s ostatními dětmi na hřiště pouze na určitou dobu a pod dohledem. „Ne, chodí s námi teta. My si hrajeme na hřišti u domečku a teta nás hlídá.“ sdělila respondentka.

Sama dívka nemá možnost chodit ven. Místo své oblíbené aktivity musí někdy dělat činnosti, které nemá ráda, jako jsou například ruční práce. K otázce, co musí dělat za aktivity, když není venku, odpověděla: „Občas i věci, které mě nebaví, ale teta řekne, že to musíme dělat, že je to náš úkol a někdy mě to nebaví.“

Na druhou stranu respondentka také navštěvovala kroužek korálkování, který ji bavil a má v plánu v něm pokračovat. V této činnosti cítí podporu od vychovatelek dětského domova, které ji i sami hlídají čas, kdy má kroužek, aby ho nepromeškala. Dále dívka navštěvovala základní uměleckou školu, konkrétně zpěv, ale tato aktivita ji nebavila a odešla z ní. Respondentka necítila tlak ze strany dětského domova, aby v činnosti pokračovala. Dále respondentka uvádí, že využívá zážitkových pobytů, ať už přímo s dětským domovem, nebo s jinou organizací. Obecně tyto pobyty vnímá pozitivně, baví ji pobyty s dětským domovem i klasické letní tábory. Své volnočasové aktivity vnímá jako zdroj zábavy.

Respondentka není seznámena s pojmem volný čas, preferuje venkovní aktivity, zejména samostatné hraní na hřišti bez organizace. V této aktivitě necítí podporu, ani dostatek času. Ve své další aktivitě, organizovaném kroužku, podporu cítí a má na něj i dostatek času. Dále dívka hojně využívá zážitkových pobytů, ať už pořádaných dětským domovem, nebo jinou organizací. Z výpovědi respondentky lze usuzovat, že dětský domov jí nabízí poměrně širokou možnost volnočasových aktivit, ale preferuje zejména ty organizované s pevným řádem.

7.2.4 Šimon

Šimon je osmiletý chlapec, který vyrůstá v dětském domově již 6 let. Na první pohled působil velmi klidným dojmem. Seznamování s ním však probíhalo poměrně složitě, protože byl také dosti uzavřený a k rozhovoru neprojevoval velkou důvěru. Respondenta musel tazatel několikrát ujistit, že je to soukromé interview a nikdo se nedozví o jeho pravém jménu. Právě z tohoto důvodu se tazatel obával o pravdivost informací, které byly sděleny a důkladně si ověřil faktografické údaje, které nesouvisely s názorem respondenta u zaměstnanců dětského domova. Po dlouhém seznamování s respondentem mohlo proběhnout interview, které nepřesáhlo 10 minut.

Respondent se lehce orientuje v pojmu volný čas, v podstatě ho má spojený s dobou, kdy není ve škole. Preferuje venkovní trávení volného času, jeho nejoblíbenější činností je navštěvování skautského spolku. V této aktivitě cítí ze strany dětského domova podporu a má možnost se mu věnovat bez časového omezení, ačkoliv musí splnit své povinnosti, co má v domově. Na téma, zda jsou paní vychovatelky DD rády, že tam chodí uvedl: „Já myslím, že jo. Nikdy mi to nezakázaly, akorát když v domečku (dětském domově) něco vyráběli, tak jsem to musel pak dodělat, ale to mi nevádí.“

Své jiné volnočasové činnosti nevnímá tak důležitě, jako zrovna navštěvování skautu. Zároveň také necítí nechuť k činnostem, které má dělat v dětském domově, jako jsou ruční práce apod. Pravděpodobně kvůli svému dlouhému pobytu v dětském domově vnímá tyto činnosti jako každodenní rutinu a organizování svého volného času mu nevádí. Chlapec také využívá zážitkových pobytů, které jsou organizovány dětským domovem. Mohl by využívat i jiných letních táborů, zejména od skautu, ale raději preferuje pobyt s dětským domovem.

Respondent se lehce orientuje v problematice volného času. Jeho nejoblíbenější aktivitou je skaut, ve kterém cítí podporu a může mu věnovat dostatek času. Dále respondent uvádí, že volný čas tráví v dětském domově, nebo na procházkách s ostatními dětmi z domova. Využívá volnočasových pobytů, které jsou organizovány domovem a uvádí, že se mu tyto pobyty líbí. Z toho lze usuzovat, že v případě tohoto respondenta dětský domov preferuje organizovanou formu trávení volného času. Vzhledem k tomu, že organizovaná forma, v podobě skautu, je u chlapce preferovaná, tak cítí podporu i dostatek času pro své volnočasové činnosti.

7.2.5 Ondřej

Ondřej je pětiletý chlapec, který je vychováván v dětském domově dva roky. Respondent je velmi tichý, rozhovor s ním byl poměrně velmi dlouhý, každou odpověď si pečlivě rozmýšlel. Na druhou stranu má poměrně velký zájem o jakékoliv věci, zejména o sport, takže seznamování s ním probíhalo celkem jednoduše. Po nezávazné, hodinové konverzaci a hraní si s respondentem mohlo proběhnout interview.

Respondent nezná pojem volný čas. Po jednoduchém vysvětlení se poměrně dobře zorientoval v problému. Obecně raději preferuje interní aktivity, zejména hraní si s hračkami uvnitř dětského domova. V této své oblíbené aktivitě necítí podporu, ani dostatečné množství času, respektive si nemůže s hračkami hrát tak, jak by chtěl: „Protože tety řeknou, že musím jít dělat něco jiného, nebo mám ty hračky půjčit někomu jinému.“

Respondent uvádí, že místo své preferované aktivity musí vykonávat činnosti, které ho tolik nebaví, zejména vyrábění nějakých věcí, respektive ruční práce. Respondent také tráví svůj volný čas chozením na procházky s ostatními dětmi z dětského domova. Tato činnost se mu spíše líbí. Dále respondent uvádí, že má jako další volnočasovou aktivitu chození na hřiště, kde jezdí na kole, nebosi hraje s ostatními dětmi.

Respondent také může využívat zážitkových pobytů, zejména tedy těch, které jsou organizované dětským domovem. Chlapec jezdí na letní pobyty, které se mu líbí. Specifikem je, že chlapec má v plánu při nástupu školní docházky navštěvovat fotbalové tréninky. Dětský domov ho v této aktivitě bude podporovat, jak sám respondent předpokládá: „Teta mi řekla, že až půjdu do školy, tak mi koupí boty na fotbal.“ Již teď má tedy slíbeno, že mu bude nakoupena nová fotbalová výstroj. Obecně vnímá své volnočasové aktivity pozitivně, bere je jako způsob zábavy.

Respondent nerozumí pojmu volný čas, po vysvětlení uvádí, že jeho preferovanou aktivitou je hraní si s hračkami v dětském domově. Pro svou oblíbenou aktivitu nemá dostatek podpory ani času. Na úkor své preferované činnosti musí dělat aktivity, které ho spíše nebaví. Na druhou stranu má možnost účastnit se zážitkových pobytů a pro budoucí organizovanou činnost už teď má dostatečnou podporu. Z toho lze usuzovat, že i v případě tohoto respondenta dětský domov preferuje organizovaný způsob volného času, který je kontrolován vyšší autoritou.

7.2.6 Lucie

Lucie je čtyřletá dívka, která je vychovávána v dětském domově téměř tři roky. Je to bystrá dívka, ale i přesto byl rozhovor s ní daleko specifitější než s většinou ostatních respondentů, a to zejména kvůli jejímu nízkému věku. Vzhledem k tomu, že je velmi

otevřená a komunikativní, nebylo seznamování s respondentkou složité, víceméně stačilo jí věnovat zhruba čtyřicet pět minut při jejích oblíbených činnostech, aby tazatel získal dívčinu důvěru. Interview se však vedlo velmi pomalu, právě kvůli nízkému věku respondentky bylo nutné, aby měla dostatek času na promyšlení odpovědí. Rozhovor trval téměř patnáct minut.

Respondentka nerozumí pojmu volný čas, při vysvětlení, jako všichni ostatní respondenti, pochopila, oč se jedná. Svůj volný čas ráda tráví venkovními aktivitami, zejména nezávazným hraním si na hřišti. Pro tuto svou aktivitu necítí dostatečnou podporu, ani dostatek času. Dívka tvrdí, že nemá dostatek prostoru od vychovatelek dětského domova pro svou oblíbenou aktivitu, protože má spoustu jiných volnočasových aktivit, zejména ruční práce. Na otázku, proč si nemůže hrát tak, jak chce uvedla: „Protože musíme jít dělat něco jiného, třeba malovat.“

Respondentka nenavštěvuje žádné kroužky, což je k jejímu nízkému věku pochopitelné. Od dětského domova má podporu v zážitkových pobytech, zatím se účastnila pouze letního, který byl zajištěn přímo organizací.

Dívka dále využívá volný čas organizovanými procházkami, které ji baví. Vzhledem k jejímu nízkému věku ještě nemá představu, jaký kroužek by chtěla navštěvovat při počátku školní docházky a zároveň nemá rozhodnuté, jestli o nějaký zapsaný spolek má zájem.

Respondentka nemá představu o pojmu volný čas, při vysvětlení se však rychle orientuje. Nejraději svůj volný čas tráví hraním si na hřišti, ale nemá pro to dostatek podpory, ani času. Vnímá, že svůj volný čas musí využívat k aktivitám, které ji nebaví a tím pádem je omezována její preferovaná činnost. Na druhou stranu má možnost využívat zážitkových pobytů, které ji baví a líbí se jí na nich. Obecně vnímá svůj volný čas jako prospěšný.

7.3 Využívání volného času u dětí v pěstounské péči

Z výše uvedených šesti rozhovorů je patrné, že děti, o které je pečováno formou pěstounské péče, mají širokou škálu možností, jak využívat svůj volný čas. Tři nejstarší respondenti se poměrně dobře orientují v pojmu volný čas, dokážou si pod ním představit určité časové období, které mají spojené s aktivitou, již mají možnost využívat mimo školní povinnosti. Zvláštností je, že pět ze šesti respondentů preferuje externí neboli venkovní volnočasové aktivity, pouze jeden respondent uvedl, že jeho nejoblíbenější činností jsou interní aktivity, respektive hraní počítačových her.

Pět ze šesti respondentů uvedlo, že mohou trávit svůj volný čas podle vlastního uvážení, pouze respondent Petr uvedl, že se na úkor vlastní preferované aktivity musí zabývat činnostmi, které ho moc nebaví.

Specifickým okruhem je podpora za strany pěstounů směrem ke svěřeným dětem. V tomto směru pouze jeden respondent nepociťuje podporu ve své nejoblíbenější volnočasové aktivitě. Dalších pět respondentů uvedlo, že podporu ve své oblíbené činnosti vnímají. U respondenta Michala je však toto tvrzení diskutabilní, protože sice cítí podporu od pěstounky, ale během výzkumu tazatele nepřesvědčil o své obeznamení s jinými volnočasovými aktivitami, kterých by si mohl užívat.

Dostatek volného času vnímají čtyři ze šesti respondentů. Sice není překvapivé, že dostatek času vnímají předškolní děti, které nemají ještě takovou škálu povinností, ale zajímavostí je, že o svém dostatku volného času informovala nejstarší respondentka z tohoto šetření.

Z výzkumu dále vyplynulo, že čtyři děti mají svůj volný čas spíše organizovaný. To znamená, že pěstouni ať už sami, zejména v případě předškolních dětí, nebo pomocí nějaké volnočasové instituce, se snaží svým svěřencům volný čas organizovat. Lze usoudit, že ve třech případech je tato organizace zdravá a pro respondenty prospěšná, protože jejich volný čas je rozvržen do určitých etap a navzájem propojován, to je znatelné zejména u respondentů Sofie a Lukáše, kteří mají pestrou nabídku volnočasových aktivit. U respondenta Petra je té organizovanosti ze strany pěstounky příliš, a tak nemá možnost plně využívat své oblíbené volnočasové aktivity. Naopak

respondenti Vlasta a Michal spíše nemají svůj čas organizovaný, u Vlasty je to způsobené benevolencí pěstounů, kteří se snaží přizpůsobit věku respondentky a pochopili, že trávení volného času s vrstevníky je pro její věkovou skupinu vhodné. Respondent Michal nemá svůj volný čas organizovaný z důvodu stereotypního využívání času a nevole pěstounky o jeho zorganizování. Tento okruh lze uzavřít tak, že více jak polovina respondentů má svůj volný čas organizovaný, ale pěstouni jsou dostatečně přizpůsobiví, a i když neorganizovanost není v souladu s jejich přesvědčením, dokážou dětem jistou míru nesvázanosti dopřát.

Dalším předmětem šetření bylo, jestli respondenti mají zájem o navštěvování volnočasových organizací. Polovina respondentů o tyto instituce zájem jeví. Zajímavostí je, že velký zájem o nějakou formu volnočasových institucí projevil Lukáš, který je sice ještě v předškolním věku, ale již navštěvoval kroužek juda a má v plánu nastoupit do skautu.

Posledním okruhem k prozkoumání bylo, zda respondenti využívají některých zážitkových pobytů. Čtyři respondenti uvedli, že jich alespoň jednou využili. Dva respondenti jezdí na pobyty pravidelně, zejména s doprovázející organizací pro pěstounské rodiny, která je pořádá minimálně dvakrát do roka. Letního tábora využila pouze respondentka Sofie. Ačkoliv pouze dvě třetiny respondentů jezdí na tyto pobyty, všichni dotázaní uvedli, že je to určitě dobré zpestření volného času a je dobré jich využívat. Každý z respondentů si uvědomuje prospěšnost volnočasových aktivit, s tím, že většina v nich hledá buď zábavu, nebo relaxaci.

Péče o děti v pěstounské péči v rámci volnočasových aktivit je velmi specifická disciplína, která se značí silným prvkem individualismu. Mezi všemi šesti respondenty můžeme jen s těžší hledat nějakou kauzalitu, která by uváděla, že děti v pěstounské péči využívají volný čas konkrétním, nezaměnitelným způsobem. Z výsledků šetření lze usoudit, že každý z pěstounů má svůj specifický pohled na volnočasové aktivity, ale společně mají to, že se snaží, ve většině případů, být benevolentní v trávení volného času svých svěřenců a chtějí jim pomoci ve výběru aktivit. Hlavně pokud mají respondenti organizovaný čas, tak je to vedené ve většině případů zdravým způsobem, kdy mají respondenti určitá pravidla, která se však neslučují s příkazy, zákazy

a nekompromisními nařízeními. Zejména pěstouni respondentů Vlasty a Lukáše se dle výsledků šetření snaží co nejvíce přizpůsobit aktuálním potřebám respondentů. Je důležité, že si pěstouni Vlasty uvědomili, že v tomto věku je pro ni podstatné trávit svůj čas s vrstevníky, které vyhledává. U vychovatelů Lukáše je důležité, že se snaží svěřenci poskytnout takové množství volnočasových aktivit, kolik je vhodné pro dítě jeho věku.

Obecně lze péči o děti v pěstounské péči v rámci volnočasových aktivit shrnout tak, že pěstouni nelpí na nekompromisním dodržování pevně stanoveného řádu, ve většině případů se snaží respondentům přizpůsobit a podporovat je v takových volnočasových aktivitách, které dětem vyhovují a sami se v některých případech snaží zapojit do volného času.

7.4 Využívání volného u dětí v dětském domově

Z rozhovorů s šesti respondenty z dětského domova je zřejmé, že pouze polovina se orientuje v pojmu volný čas obstojně. Tito respondenti ho mají spojený zejména se školními povinnostmi. Ostatní tři se po vysvětlení poměrně lehce zorientovali v problematice a dokázali správně určit, které jejich činnosti se vztahují k volnému času.

Stejně, jako v předchozí skupině respondentů, se i zde pět ze šesti respondentů přiklání k venkovním volnočasovým aktivitám. Jediný respondent Ondřej, který patří do kategorie předškolního věku, preferuje aktivity vnitřní, konkrétně hraní si s hračkami.

Specifikem této kategorie respondentů je vnímání dostatku času a podpory na své volnočasové aktivity. Čtyři respondenti uvedli, že pro svou preferovanou volnočasovou aktivitu necítí dostatek času a podpory od dětského domova. Další dva respondenti uvedli, že cítí dostatek času i podpory. Zajímavostí je, že ti dva respondenti, tedy David a Šimon, kteří jsou spokojeni jak s časem, tak s podporou, mají jako svou preferovanou aktivitu participaci na činnosti organizovaného spolku, tedy fotbalovém tréninku u Davida a návštěvy skautských schůzek u Šimona. Další dvě respondentky, tedy Tereza

a Marie, cítí podporu i dostatek volného času pro aktivitu, která je také součástí organizovaného spolku, v jejich případě to jsou kroužky konající se při základní škole. Ovšem ve své preferované aktivitě, což je v obou případech neorganizovaná činnost, konkrétně obyčejné procházky ven a hraní si na hřišti, podporu necítí. Poslední dva respondenti, kteří spadají do kategorie předškolního věku, nejsou spokojeni se svým časem a podporou při aktivitách. V obou případech se jedná o neorganizované hraní, u respondenta Ondřeje uvnitř budovy, u respondentky Lucie venku na hřišti. Tito respondenti si myslí, že nemají dostatek prostoru na své činnosti kvůli organizovaným aktivitám, které pro ně mají připravené zaměstnankyně dětského domova.

Dále výzkum uvádí, že čtyři respondenti jsou členy nějakého zájmového spolku. Konkrétně se jedná o fotbalové družstvo, skaut a kroužky při základní škole. Všichni respondenti cítí podporu i dostatek času na své zájmové spolky a nemají pocit, že jsou něčím limitováni.

Dalším specifikem této péče je, že dvě třetiny respondentů se domnívá, že si v rámci volného času nemůže dělat aktivity dle vlastní libosti. Jedná se o ty samé respondenty, kteří se domnívají, že nemají dostatek času a prostoru pro své preferované aktivity. Z toho lze usuzovat, že respondenti, kteří necítí podporu v nejoblíbenějších činnostech se domnívají, že nemohou se svým volným časem nakládat dle vlastní úvahy.

Všichni respondenti z dětského domova mají možnost využívat ve velké míře zážitkové pobyty, které jsou buď organizované přímo domovem, nebo jinou volnočasovou institucí. Každý z respondentů se alespoň jednou ročně účastní těchto pobytů, většina dokonce několika pobytů. Z toho lze vyvodit závěr, že dětský domov preferuje takové zpestření volného času u dětí v této instituci. Zároveň všichni vnímají své volnočasové aktivity jako pozitivní věc, která jim přináší pobavení, nebo relaxaci. V některých případech dokonce poučení.

Z výsledků šetření je patrné, že dětský domov se snaží respondentům nabídnout pestrou škálu volnočasových aktivit. Preferuje aktivity, které jsou organizované a s pevným řádem, aby děti byly pod dohledem a jejich volný čas byl pedagogicky veden ať už prostřednictvím zapsaných spolků, zážitkových pobytů, nebo vlastním způsobem organizace, zejména tedy u předškolních dětí, pro které nabídka

volnočasových aktivit od jiných spolků není dostatečně silná. Bohužel respondenti necítí podporu v neorganizovaných formách trávení volného času s flexibilním řádem, což je ale na druhou stranu pochopitelné. Lze si jen s těžší představít, že by každé dítě, o které je pečováno v dětském domově, mělo flexibilní individuální řád bez pevných pravidel.

Péči o děti v dětských domovech v rámci volnočasových aktivit lze stručně shrnout tak, že domov dává přednost organizovanosti, která u některých respondentů potlačuje jejich vlastní, individuální potřeby, podle kterých by nejraději trávili svůj volný čas.

7.5 Porovnání využívání volného času u dětí z obou kategorií náhradní péče

Z výsledků šetření je patrné, že všichni respondenti mají své preferované volnočasové aktivity, ve kterých cítí větší, či menší podporu. Velkým specifikem tohoto šetření bylo, že pouze jeden respondent, Michal z pěstounské péče, nejraději tráví svůj volný čas při počítačových aktivitách, tady nepohybové činnosti. To je, vzhledem k současným trendům, velké specifikum. Lze z toho však usoudit, že děti v obou formách péče jsou spíše vedeny k pohybovým aktivitám.

Dále je možné porovnat znalost pojmu volný čas. Tato otázka byla důležitá zejména pro další vývoj rozhovoru, hlavně pro tazatele, ale není podstatná pro samotné trávení volného času a ve výsledku zde není patrný rozdíl. Lze tvrdit, že respondenti staršího školního věku se v tomto pojmu orientují dobře, zatímco pro respondenty předškolního věku je tento pojem neznámý.

Mezi nejdůležitější otázky, které bylo potřeba vyřešit patří, zda respondenti cítí podporu ve svých volnočasových aktivitách. Zde je nutné upřesnit, o které volnočasové aktivity se jedná. Kromě jednoho respondenta z pěstounské péče, konkrétně Petra, všichni ostatní cítí podporu ve svých preferovaných volnočasových aktivitách, ať už jsou organizované, nebo neorganizované. Respondent Petr cítí podporu ve své méně oblíbené, organizované činnosti, ve své preferované, neorganizované, ne.

U respondentů z dětského domova čtyři respondenti uvedli, že ve své preferované aktivitě podporu necítí. Zde je třeba poznamenat, že se jednalo o neorganizované činnosti. Pokud se rozhovor sklonil k zájmovým spolkům a jakékoliv organizované činnosti, tak všichni respondenti cítili podporu od dětského domova.

Z těchto závěrů lze usoudit, že všichni respondenti mají podporu ve volnočasových aktivitách, rozdílů však můžeme hledat v tom, jaké aktivity podporu mají od pečujících osob. Na tomto faktu je patrné, jak moc je pěstounská péče individualistická a neexistuje zde jednoznačná odpověď, která by rozklíčovala, jaké aktivity preferují sami pěstouni. Pěstounka respondenta Michala preferuje neorganizovanou činnost vnitřní, zatímco například pěstouni Sofie preferují organizovanou činnost venkovní. U dětského domova lze tvrdit, že obecně preferuje organizovanou činnost ať už venkovní, nebo vnitřní. Neorganizovaná činnost není v této instituci moc podporována, ačkoliv ji čtyři respondenti preferují.

Podobně lze uvažovat i o otázce, která má určit, jestli respondenti vnímají dostatek času na volnočasové aktivity. I zde je nutné určit, zda se jedná o organizovanou, či neorganizovanou činnost a také, zda se jedná o preferované aktivity respondentů. Pět respondentů z pěstounské péče se domnívá, že mají volného času dostatek. Zajímavostí je, že respondent Petr, který necítí pro svou preferovanou aktivitu dostatek podpory, necítí ani dostatek času na ni, ale na organizovanou činnost dostatek času má.

Čtyři respondenti z dětského domova uvedli, že necítí dostatek času pro preferované aktivity. Shodou okolností se jedná o stejné respondenty, jako v případě nepocitování dostatku podpory. Je třeba také připomenout, že necítí dostatek času na neorganizovanou činnost. K organizované, ale méně preferované aktivitě, cítí, že mají dostatek času.

To jen podporuje výše uvedenou domněnku, že dětské domovy dávají respondentům dostatek času na organizovanou volnočasovou aktivitu, ačkoliv to nemusí být nejoblíbenější činnost respondentů, kteří by někdy chtěli trávit čas neorganizovaně. U respondentů z pěstounské péče lze usoudit, že kromě jednoho respondenta, se

zbytku pěstouni snaží dopřát dostatek času na jejich aktivity, ať už jsou organizované či neorganizované.

O jisté benevolenci pěstounů lze hovořit i v otázce, která se týká zapsaných spolků či kroužků. Zde je také poměrně složité hledat nějakou kauzalitu, která by rozklíčovala, zda vychovávající osoby jednoznačně preferují navštěvování spolků či nikoliv. Čtyři respondenti, kteří se nacházejí ve všech věkových kategoriích, zapsané spolky navštěvují, zajímavé to je zejména u respondenta Lukáše, který se nachází v předškolním věku a není moc častý jev, aby již předškolní děti navštěvovali nějaké spolky. Z výsledků šetření vyplynulo, že u všech respondentů je navštěvování spolků dobrovolné, s podporou pěstounů, kteří jsou i v tomto ohledu ve většině případů velmi shovívaví a přihlížejí k přání respondentů.

U respondentů z dětského domova je patrné, že při nástupu školní docházky se je snaží instituce podpořit v navštěvování volnočasových zařízeních. Respondenti předškolního věku žádné spolky nenavštěvují, což je pochopitelné zejména z toho důvodu, že v lokalitě této instituce se nenachází dostatek volnočasových zařízení, které by mohly nabídnout dostatečné možnosti předškolním dětem.

I v tomto případě lze vidět značné rozdíly v organizovanosti volného času v obou institucích náhradní péče. Zatímco pěstouni jsou shovívaví, nelpí na navštěvování volnočasových organizací, ale pokud si to respondenti přejí, tak jsou rozhodně podporováni, dětský domov preferuje, aby respondenti, kteří jsou školního věku, nějakou instituci navštěvovali. Výhodou je, že všechny respondenty navštěvování volnočasových spolků baví.

Posledním kritériem, které je potřeba porovnat, je využívání zážitkových pobytů. V tomto směru působí pěstouni velmi flexibilně a shovívavě. Ačkoliv čtyři respondenti z této kategorie někdy na zážitkovém pobytu byli, pravidelně jezdí pouze dva respondenti, i když všichni usuzují, že je to dobrá aktivita. Zejména u jedinců předškolního věku se potvrzuje, že pěstouni se snaží zpestřovat volný čas respondentů alespoň výlety či jinými krátkými pobyty. Obecně však platí, že pěstouni opět nelpí na zážitkových pobytech pro své svěřence, ale podporují je v jejich volbě, tedy zda jich využívat, či nikoliv.

Respondenti z dětského domova mají možnost využívat zážitkových pobytů několikrát ročně, je na jejich vlastní volbě, zda chtějí jet, či ne. Všichni respondenti někdy na pobytu byli, pět jezdí pravidelně. Respondenti uvedli, že je pobyty baví, mají z nich určitý přínos. Opět se zde potvrzuje již zmíněný fakt, že dětský domov se snaží zajistit dostatek organizované činnosti a podporuje respondenty v této formě volnočasové aktivity.

Pokud lze najít nějaký základní, významný rozdíl v péči o děti v obou institucích v rámci volnočasových aktivit, tak je to rozhodně organizovanost. Z výsledků šetření je patrné, že dětské domovy se snaží preferovat organizovanou činnost v jakémkoliv směru volného času, i když to může být na úkor primárního zájmu dítěte. Naopak pěstounská péče se ukázala jako více benevolentní, pěstouni také upřednostňují organizovanou činnost, ale ve většině zjištěných případů neupřednostňují tuto aktivitu proti primárním zájmům dítěte. Ovšem pozitivním zjištěním bylo, že ani jedné instituci náhradní péče nejsou jejich svěřenci lhostejní, alespoň tedy v rámci volnočasových aktivit.

ZÁVĚR

Podstatou této bakalářské práce bylo porovnat, jakým způsobem je využíván volný čas u dětí v dětském domově a u dětí, které jsou svěřené do pěstounské péče. Aby došlo ke správnému pochopení celé problematiky, bylo nutné si na začátku vysvětlit pojmy, které s ní souvisejí a upřesnit si rozdíly v různých formách náhradní péče. Zejména bylo důležité upřesnit si pojem pěstounská péče mezi všemi ostatními formami náhradní rodinné péče a vymezit pojem dětský domov mezi všemi formami náhradní ústavní péče. Ačkoliv se to může zdát jako zanedbatelná záležitost, pro správné pochopení výzkumného problému je to záležitost klíčová.

Po seznámení se s pojmy, které jsou zaměřeny na náhradní péči, je další kapitola zaměřena na stručné seznámení s kvalitou života a vysvětlením tohoto pojmu. Následující kapitola se zaměřuje na vývojové kategorie, do kterých spadají respondenti výzkumu a pokouší se vysvětlit, jakým způsobem respondenti vnímají své okolí.

Pátá kapitola je zaměřena na upřesnění pojmu volný čas a charakterizuje základní volnočasové aktivity, které respondenti využívají.

Primárním cílem výzkumného šetření bylo porovnání využívání volnočasových aktivit v obou náhradních péčích, ale před konečnou odpovědí bylo důležité vyřešit otázky, které s primárním cílem souvisejí. Velkým pozitivem celého šetření bylo, že žádný z respondentů není vyloženě zanedbáván, alespoň co se volnočasových aktivit týče.

V kapitole 2.2 je uvedeno tvrzení Pávkové (2014), která uvádí, že v dětských domovech je důležité tzv. pedagogické ovlivňování volného času. Ačkoliv se z výsledků rozhovorů může zdát, že respondenti jsou nespokojeni se svými volnočasovými aktivitami, zejména v podpoře a času, který mohou trávit svými preferovanými aktivitami, tak je opět důležité připomenout, že to se týkalo neorganizované činnosti. Pokud se však zaměříme na organizovanou činnost, zejména činnost ve volnočasové instituci, tak zde mají jak dostatek podpory, tak času. To jen potvrzuje slova Pávkové (2014), která si uvědomuje potřebu této organizovanosti v dětském domově, zejména kvůli socializaci. Jak již bylo v kapitole 2.2 popsáno, volnočasové aktivity jsou pro děti z dětského domova velkou příležitostí, jak získat nová přátelství, nové vztahy a vazby. Právě proto

tato instituce preferuje zážitkové pobyty a zájmové spolky, i když to může být ve sporu s primárními zájmy dítěte. Ovšem lze si jen obtížně představit, že by v dětském domově mohly všechny děti trávit volný čas neorganizovaně, pouze na základě svého uvážení. Při počtu dětí, které jsou v dětském domově, to zkrátka není možné.

Kapitola 1.3 se mimo jiné opírá o tvrzení Zezulové (2012), která uvádí, že podstatou pěstounské péče, a největší její výhodou, je rodinné zázemí. Rodinné zázemí je tedy klíčové ve využívání volného času u svěřených dětí, a právě díky němu je možná podstatně individuálnější výchova než v organizovaném dětském domově. Z výsledků šetření je zřejmé, že toto tvrzení je pravdivé právě díky individuálnějšímu přístupu pěstounů k dětem. Tento individualismus se zakládá na větší míře shovívavosti směrem k dětem, větším respektování primárních zájmů dítěte a snaze se přizpůsobit konkrétním zájmům dítěte.

Pokud v této složité problematice lze nalézt nějaký rozdíl, který by od sebe oba druhy využívání volného času jednoznačně oddělil, tak je to míra organizovanosti, na které se v dětském domově velice zaměřují a děti jim svěřené podporují zejména v organizované činnosti, jež je spojená se zájmovým spolkem či zážitkovým pobytem. Naopak pěstouni jsou benevolentnější, nelpí na přílišné organizovanosti a více se zaměřují na konkrétní přání a specifika, která jsou s volnočasovými aktivitami spojena. Ačkoliv se na první pohled může zdát, že z výpovědí respondentů z dětského domova vyplývá jistá nespokojenost s využíváním svého volného času, tak je důležité připomenout, že dětské domovy jsou instituce, které vyžadují velkou míru organizovanosti a podobná benevolence ve využívání volného času, jako v pěstounské péči, zde zkrátka není možná.

ZDROJE

Bubleová, V., Frantíková, J., Vávrová, A., Vyskočil, F., Pokorná, P. (2014). Základní informace o náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s.

Bubleová, V., Frantíková, J., Vávrová, A., Vyskočil, F., Pokorná, P. (2013). Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s.

Hrbáčková, E., & Rychlík, D. Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR.

Jirásek, I. (2019). Zážiteková pedagogika: Teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase). Praha: Portál.

Kaplánek, M., et al. (2017). Volný čas a jeho význam ve výchově. Praha: Portál.

Lukšík, I., Škoviera, A., Hargašová, L., Fico, M. (2017). Kvalita života dětí a mladých lidí v ústavnej starostlivosti. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis

Matějček, Z., et al. (1999). Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál.

Matějček, Z., & Pokorná, M. (1998). Radosti a strasti. Jinočany: H+H

Mišovič, J. (2019). Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor. Praha: Slon.

Novotná, E. (2018). Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR.

Pávková, J. (2014). Pedagogika volného času. Praha: Univerzita Karlova.

Skorušová, L., & Zdráhalová, M. (2018). Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR.

Sobotková, I., & Otčenášková, V. (2013). Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci

Švamberk Šauerová, M., ed. (2016). Benefity využití sportovních a prožitkových aktivit v edukačních souvislostech: kolektivní monografie. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra.

Vágnerová, M. (2012). Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s.

Zezulová, D. (2012). Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál

Novela zákona o rodině č. 89/2012 Sb. Občanského zákoníku. Dostupné z:

<https://www.zakony.cz/zakony/2012/1/zakon-089-2012-Sb-zakon-obcansky-zakonik-SB2012089>

Zákon o zvláštních řízeních soudních č. 292/2013 Sb. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů č.

109/2002 Sb. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-1>

PŘÍLOHY

Respondenti z pěstounské péče

Vlasta – 14 let, zprostředkovaná pěstounská péče

Co si představuješ pod pojmem volný čas?

No asi něco, nějaké období, kdy můžu dělat, co chci, když nemám žádné úkoly.

Takže si to představuješ jako čas, kdy nemáš žádné povinnosti?

No tak nějak, hlavně si myslím, že nemusím dělat nic do školy.

Takže to máš spojené s tím, že během volného času nemusíš nic dělat do školy a můžeš si dělat co chceš?

Ano.

Jak by si nejraději trávila svůj volný čas? Myslím tím, jestli bys raději trávila svůj čas venku, nebo v místnosti? (interní či externí aktivity)

Rozhodně venku, třeba s tetou a strejdou (myšleno pěstouni) na výlety, nebo jen s kamarády ven. Ale určitě ne nikde vevnitř. Poslední rok jsem pořád zavřená doma, takže určitě bych chtěla svůj volný čas trávit venku.

A je to podle tvého názoru způsob trávení volného času tak, jak by sis ho sama nejlépe představovala?

Chození ven s kamarády je určitě způsob, který mám ráda. Ty výlety s tetou a strejdou mě poslední dobou nikdy moc nebavily. Když jsem byla malá, tak mě to bavilo, ale teď chci být radši s kamarády.

Doma, nebo někde v místnosti, moc volného času netrávíš?

Teď ano, ale nebaví mě to. Strejda mě u počítače moc nenechává, prý mi to stačí při distanční výuce. A před tím jsem měla stejně vyměřenou třeba jen hodinu, ale nebaví mě to.

A jiné aktivity doma neděláš?

To spíš jen, když zabírám nudu. Teď jsem teda pořád doma a dělám věci do školy. Dřív jsem doma moc nebyla a když už, tak jsem si třeba četla, ale jen občas.

Myslíš si, že svým volnočasovým aktivitám věnuješ dostatek času?

No spíš ano, akorát mám čím dál více povinností do školy, tak už toho času pro sebe mám méně.

Je to podle tvého názoru způsobeno tím, že si špatně rozvrhneš čas, kdy máš dělat věci do školy?

Možná také, ale nám toho nandávají čím dál více a po školních povinnostech mi moc času nezbývá.

Podporují tě teta se strejdou ve způsobu, jak trávíš volný čas?

Myslím si, že ano. Moc zákazů jsem nikdy nedostávala. Je pravda, že teta trvala na tom, abych chodila ještě na prvním stupni na zpěv, ale když jsem jí řekla, že mě to nebaví, tak na mě netlačila, mohla jsem odejít.

Na zpěv jsi chodila do základní umělecké školy?

Ne, to byl nějaký kroužek ve škole.

Když jsi chodila ven s kamarády, měla jsi nějak pevně stanovené hranice, v kolik odcházíš a kdy se máš vrátit?

No odešla jsem, když jsem chtěla, ale čas na návrat jsem měla určený. Ale že bych směla chodit pouze na určitý čas, to ne. Když jsem si splnila své věci, mohla jsem jít ven.

A kromě chození ven s kamarády, měla jsi před pandemií ještě jiné volnočasové aktivity?

Ano, chodila jsem na kroužek ručních prací ve škole. To probíhalo každý týden ve středu. Pokaždé jsme si domu odnesli nějaké výrobky, které jsme dělali. Teta a strejda

byli rádi, že tam chodím. Že prý alespoň pořád někde nelítám venku a něco z toho mám.

A máš v plánu se do kroužku vrátit, až to bude možné?

Asi jo, měla jsem tam pár kamarádů, kteří jsou z jiné vesnice a docela se mi po nich stýská.

Chodila jsi někdy do školní družiny?

Ne.

Když by sis měla vybrat jednu aktivitu, které se budeš věnovat, až skončí hygienická opatření, tak by to byla která?

No to chození ven s kamarády a ten kroužek.

A pokud by sis musela vybrat jen jednu, kterou máš skutečně nejradši?

No spíš to chození ven s kamarády. Já už jsem nejradši, když si můžu dělat co chci.

A myslíš si, že je možné, abys tomu věnovala tolik času, kolik si představuješ?

Snad jo, to se uvidí podle toho, kolik bude jiných povinností.

Co si myslíš o zážitkových pobytech, je to dobrý způsob využití volného času?

Určitě.

A byla si někdy na zážitkovém pobytu?

To jsem asi nebyla. Dvakrát jsem byla na škole v přírodě, ale to nevím, jestli se počítá.

Ani na letním táboře, nebo jiném výletě od nějakého kroužku?

Nebyla, teta se strejdou mě jako malou spíše vždy brali na ty výlety s nimi, a pak jsem se k tomu nějak nedostala.

Myslíš si, že je to škoda?

Asi jo. Ve škole mi kamarádi říkali, že tábory jsou fajn, ale nějak mě teta se strejdou nikdy nikam neposlali.

Jsi členem nějaké zájmové skupiny, třeba skautu, nebo něco podobného?

Nejsem. Mám jedině ten kroužek ve škole. A ani to nemám v plánu.

Myslíš si, že je pro tebe trávení volného času nějak prospěšné?

Asi jo. Hlavně s kamarády si vždy odpočinu, zažiji nějakou srandu, alespoň se nenudím.

Takže máš pocit, že tě to posouvá někam dál?

Určitě jo. Třeba na tom kroužku se alespoň něco naučím.

Petr, 13 let – zprostředkovaná pěstounská péče

Péťo, rád bych se tě zeptal, jestli si něco představuješ pod pojmem volný čas?

No, to je, když mi skončí škola a můžu si dělat co chci.

A myslíš, že máš dost času, kdy si můžeš dělat co chceš?

To ani ne. Když mám po škole, tak mě třeba mamka (pěstounka) posílá na nákup

A to bereš jako svůj volný čas?

Ani ne, to beru jako úkol od ní.

A kde ty by si nejradši trávil svůj volný čas? Venku, nebo vevnitř?

Obojí.

A když by sis vybral jen jedno?

Asi spíš venku.

A můžeš být venku tak, jak si představuješ?

No mamka mi dává hodně úkolů, tak ani ne.

To ti dává úkoly do školy?

Taky. Ale musím jí hodně pomáhat.

A když jdeš ven, co tam děláš?

Jen tak si jezdím na kole.

Sám?

Spíš jo.

Za nějakými kamarády ze školy nejezdíš?

Teď ne, teď to nejde, když nikam nesmíme.

Před tím?

To jsem za kamarády také moc nejezdil. Já jsem radši sám.

A mamka je ráda, když jedeš někam na kolo?

No to nevím, ale asi by byla radši, kdybych zůstal doma a pomáhal jí.

Třeba do nějakého kroužku jsi chodil?

Na výtvarku.

Jako do základní umělecké školy?

Jo.

Baví tě to tam?

Docela jo.

A mamka byla ráda, když jsi tam chodil?

Myslím, že byla radši, než když jedu na kolo.

Jinak na jiný kroužek už nechodíš?

Ne.

Když by sis mohl vybrat jen jednu aktivitu, kterou budeš dělat, tak by to byla která?

Asi to kolo, já jsem nejradši, když s můžu jezdit sám na kole.

Můžeš se jí věnovat tak, jak si přeješ?

Spíš ne.

Proč?

Mamka mě nenechá.

Myslíš si, že je dobré vyplňovat svůj volný čas nějakými zážitkovými pobyty?

Určitě.

Jezdíš na nějaké?

Ano. Byl jsem u moře, na horách, v létě na pobytu a na táboře.

To jezdíš na spoustu pobytů, to je vše s mamkou?

S mamkou jsme byli jen u moře, zbytek jezdíme s tetami (doprovázející organizací).

I na ten tábor?

Tam ne. To je tábor, který si sami vyberu.

A všude jezdíš rád?

Jo, tyhle pobyty mám rád.

Ještě se tě zeptám, byl jsi někdy členem nějakého zájmového spolku?

Ne.

Poslední otázka, myslíš si, že jsou pro tebe tvé volnočasové aktivity nějak přínosné?

Asi ano.

Čím?

Tak baví mě a jsem u nich takový klidnější.

Sofie, 9 let – příbuzenská pěstounská péče

Co si představuješ pod pojmem volný čas?

No vlastně ve volném čase dělám úkoly, pak jsem doma a pak jdu ven.

Takže si myslíš, že úkoly, které děláš do školy, vykonáváš ve svém volném čase?

Ano.

A jak bys nejraději trávila svůj volný čas? Spíš bys byla doma, nebo venku?

To bych spíš šla ven.

A máš obecně možnost trávit svůj volný čas tak, jak si představuješ?

Ano.

A máš podporu od dědy a babičky (pěstouni) v tom, jak trávíš svůj volný čas?

No někdy ne a někdy jo.

A proč někdy ne a někdy jo?

Když chodím ven s holkami, tak se to babičce moc nelíbí. Nezakazuje mi to, ale byla by radši, kdybych se zabývala něčím jiným.

A v čem tě babička s dědou podporují?

V kroužku, který se jmenuje YMCA. Teď tam teda nemůžu chodit, protože už skoro rok nemůžeme nikam, ale tam jsem chodila ráda. A taky se mnou děda s babičkou občas jedou na výlet, ale už ví, že mě to nebaví. Taky jsme jezdili třeba dvakrát do roka do aquaparku, ale teď už ne.

Co to je ta YMCA? Co jste tam dělali?

To je takový kroužek, kde jsme dělali spoustu aktivit, vyráběli jsme tam věci a nosili se je domu. Hanka, která nás vedla, nás toho hodně naučila. Děda s babičkou byli rádi, že tam chodím, hodně mých výrobků si vystavili.

A tam jsi chodila pravidelně?

Ano, každý týden ve čtvrtek, vždy na odpoledne.

A můžeš tam chodit jen tak, nebo jsi členkou spolku YMCA?

To nevím, jestli se může chodit jen tak, ale já jsem členkou.

Do školní družiny jsi někdy chodila?

Ne.

Když by sis musela vybrat pouze jednu volnočasovou aktivitu, která by to byla?

To je těžké, ale asi ta YMCA. Přece jen většina mých kamarádek tam chodí taky, tak je už jedno, jestli se vidíme venku, nebo tam.

A chodíš tam ráda? Nebo tě babička s dědou nutí?

Ne, tam chodím ráda. Dřív jsem chodila taky na výtvarku, ale to mě nebavilo, tak jsem odešla.

To bylo v základní umělecké škole?

Ano.

A babičce s dědou nevadilo, že jsi tam nechtěla chodit?

Vadilo, dlouho mě přemlouvali, abych zůstala, že přece nebudu pořád chodit někde venku s holkami, ale nakonec mě nechali jít pryč.

Nelituješ toho?

Ani ne, mě to opravdu nebavilo.

Myslíš si, že se svým volnočasovým aktivitám věnuješ dostatečně?

No teď vůbec, teď jsme pořád doma. Ale předtím jsem se jim mohla věnovat víc. Ale ta YMCA byla jen jednou týdně a když jsem chtěla jít ven, tak jsem měla moc věcí do školy.

Takže si myslíš, že se až moc věnuješ školním povinnostem místo toho, aby sis užívala volný čas podle toho, jak chceš ty?

To jo. Babička chce, abych se učila a mě to moc nebaví. Radši bych chodila ven.

Takže kromě spolku YMCA a chození ven s kamarádkami žádné jiné aktivity nemáš?

Už ne.

A když jsi doma, tak se zabýváš čím?

Teď jsem doma skoro pořád, tak dělám pořád věci do školy.

A nějaké jiné aktivity? Třeba hry na počítači, nebo jiné hry?

Tak občas jsem na počítači. Ale teď mi děda říká, že ho mám kvůli škole až moc a moc mě k němu nepouští. Dřív mě k počítači taky moc nepouštěli, prý to není zdravé.

A jiné hry doma?

S dědou občas karty, ale jinak jsem se hodně snažila chodit ven, doma mě to nebaví.

Myslíš si, že je dobré vyplňovat svůj volný čas nějakými zážitkovými pobyty?

Já nevím, co to je.

To je, když například jedeš někam na letní tábor, nebo s nějakým spolkem na výlet.

S YMCA jsme byli před dvěma roky na výletě, to si pamatuji, že tam Hanka připravovala nějaké hry. Ale asi za dva dny jsme jeli domů.

Na jiné výlety nejezdíš?

Ne.

A na letním táboře jsi nikdy nebyla?

To ne.

Myslíš si, že tě tvé volnočasové aktivity, o kterých jsme se bavili, posouvají nějakým směrem?

To asi jo. Hlavně Hanka nám v YMCA říká zajímavé a poučné věci, taky si něco vyrobím a přinesu domu, takže z toho něco mám.

Michal, 8 let – příbuzenská pěstounská péče

Míšo, myslíš, že se tě můžu zeptat, jestli tě něco napadá, když řeknu volný čas?

Jo, to je, když mi skončí škola.

A kde bys ho raději trávil venku, nebo vevnitř?

Vevnitř.

A co bys dělal vevnitř?

Hrál na počítači.

Hraješ si hodně na počítači?

Docela jo.

A co hraješ?

Všechno možné, střílečky, strategie.

A babička je ráda?

Asi jo.

A nechtěla by, aby si šel ven?

To ne. Občas s ní jdu nakoupit a tak, ale vždycky byla radši se mnou doma. Ona by totiž musela jít se mnou, protože se bojí pouštět mě ven, tak je radši, když jsem doma.

A babičce se ven nechce?

Ne, asi tím, jak jí bolí nohy.

A můžeš teda být na počítači tak dlouho, jak chceš?

Jo, dokud mě to baví.

A co děláš kromě hraní na počítači?

No nic.

Ani nechodíte třeba na hřiště, nebo jsi někdy nenavštěvoval nějaký kroužek?

Ne.

A na nějakém pobytu jsi někdy byl? Třeba na táboře?

Na táboře ne. Ale párkrát jsem byl s tetami (doprovázející organizací).

Kde jste byli?

U nějakého rybníka.

Co jste tam dělali?

Tety měli nějaké hry, ale já jsem stejně byl nejradši, když jsem si našel klacek a dělal jsem, že je to samopal.

A líbilo se ti tam?

Ani ne.

Proč?

Chyběl mi počítač.

A myslíš si, že je dobré, když se jezdí na nějaké pobyty?

Asi se to někomu může líbit, ale mně ne.

Takže když by si měl vybrat jednu aktivitu, která tě nejvíce baví, tak by to byla která?

Určitě ten počítač.

A myslíš, že je ta aktivita pro tebe něčím přínosná?

Asi ne, nevím.

Lukáš, 5 let – zprostředkovaná pěstounská péče

Lukášku, můžu se tě zeptat, jestli víš, co je to volný čas?

Hmm... to nevím.

A myslíš, že jsi o něm někdy slyšel?

Asi ne.

Tak to je část každého dne, kdy si můžeš dělat co chceš, když nejsi ve školce a nemáš žádné úkoly od mamky a tatky (myšleno pěstounů).

Tak to už vím, co je.

A šel by si spíš ven, nebo byl doma, když nemáš žádné úkoly?

Spíš ven.

A máš tohoto času dostatek?

Asi jo.

A co děláš, když nejsi ve školce a nemáš žádné jiné úkoly?

Tak to chodím ven na hřiště.

A to chodíš sám?

To nesmím, ono je to daleko a mamka s tatkou musí chodit se mnou.

A baví tě to tam? Chodíš na hřiště rád?

To jo. Chodím tam rád.

A máš tam nějaké kamarády?

No s nějakými dětmi si tam hraju, ale skoro pokaždé je tam někdo jiný.

A mamka s tatkou jsou rádi, když jdete na hřiště?

To nevím, asi jo. Já si hraju a oni jsou na lavičce.

A děláš ještě něco jiného, kromě chození na hřiště, když nejsi ve školce, nebo nemáš nějaké úkoly?

Hraju si doma, stavebnice, autíčka a tak.

Jezdíš třeba také na kole?

Ano a docela mi to jde.

Máte doma počítač?

Ano

A chodíš si na něj hrát?

Občas, ale ty hry mi nejdou. Tak na něj moc nechodím.

A zakazuje ti někdo chodit na počítač?

Tatka není moc rád, když u něj jsem.

A když by sis mohl vybrat jen jednu věc, kterou by si dělal při svém čase, kdy nemáš úkoly, tak by to byla která?

Asi to hřiště, ale musí být venku pěkně. Doma mě to moc nebaví.

A myslíš si, že si můžeš dělat co tě baví? Ptají se tě mamka s tatškou, jestli na to hřiště chceš?

To jo. Většinou se mě ptají, co chci dělat.

A s mamkou a tatškou někam jezdíte?

Jezdili jsme na výlety.

A kam jste jezdili na výlety? Třeba na nějaké hrady?

To ne. Jezdili jsme na pohádky do kina a do bazénu. Tam mi vždy koupili zmrzlinu.

A to se tě taky ptají, jestli tam chceš jezdit?

To ne. To mi vždy řekli, že jedem do bazénu, nebo do kina.

A chce se ti tam jezdit?

Jo.

Můžu se tě Lukášku zeptat, jestli víš, co je kroužek?

To myslíš jako to judo, jak jsem chodil?

Ty jsi chodil na judo?

Jo. Ale moc se mi tam nelíbilo.

Proč se ti tam nelíbilo? Ono tě to nebavilo?

Docela bavilo, ale moc se tam křičelo, a to já nemám rád.

Takže už tam nebudeš chodit?

Ne.

Zlobila se mamka, že jsi odešel z juda?

Ani ne. Zeptala se mě, jestli opravdu nechci a bylo.

A někam jinam bys chtěl chodit?

Mamka říkala, že až půjdu do školy, tak mě přihlásí do skauta.

A tam se těšíš?

Já nevím, já moc nevím, co to je.

A jezdíš někam na nějaké pobyty? Třeba o prázdninách?

Byl jsem na horách a u rybníka.

S mamkou a tatškou?

Ne. S tetou Janou a Luckou (zaměstnankyně doprovázející organizace pro pěstouny, pěstounka potvrdila, že dvakrát ročně organizace připravuje pobyt pro děti).

A líbilo se ti tam? Chtěl bys jet znovu?

Docela jo. V létě to bylo lepší, nemusel jsem se učit lyžovat a bylo větší teplo.

Chtěl bys jet znovu?

K tomu rybníku ano.

Myslíš si, že je dobré, když jedeš někam bez mamky a tatky jenom s tetami?

Asi jo, hodně si tam hraje a něco vyrábíme. Loni jsme obkládali květináč, tak jsem si to přivezl domů.

A když děláš ty své volnočasové aktivity, jako třeba hraní si na hřišti, pobyt s tetami, výlet do kina a další myslíš, že je to pro tebe dobré? Jsi při tom spokojený?

Asi jo, docela mě to baví.

Nella, 4 roky – zprostředkovaná pěstounská péče

Nelly, slyšela jsi někdy o volném čase?

Ne.

Takže si pod tím nic neumíš představit?

Ne.

Tak to je část každého dne, kdy si můžeš dělat co chceš, když nejsi ve školce a nemáš žádné úkoly od tety a strejdy (myšleno pěstounů).

Aha.

A myslíš si, že máš tohoto času dost?

Jo.

A když si třeba hraješ, tak si raději hraješ venku, nebo vevnitř?

Raději venku.

A co třeba děláš venku?

Jsem se strejdou na zahradě.

Strejdovi s něčím pomáháš?

Něco mu podávám a tak.

A to děláš hodně?

Ani ne.

Co tedy děláš venku nejvíc?

Mám tam na pískovišti hračky a taky jezdím na kole.

Na kole umíš dobře?

Docela jo, ale musím mít ještě ty kolečka.

A na pískovišti si hraješ sama?

Občas s tetou.

Děláš ještě něco jiného, třeba nějaký kroužek?

Co to je?

To je taková skupina, kam chodí ještě jiné děti a třeba si tam hrajet, nebo něco vyrábíte.

To ne.

A chtěla by si na něco takového chodit, až půjdeš do školy?

Ještě nevím.

Takže s dětmi se potkáváš jenom ve školce?

Občas k nám přijede Monča (neteř pěstounů) taky.

A s tou si hraješ?

Jo, tu mám ráda.

Třeba na nějaké výlety jezdíš?

Občas jezdíme do bazénu, ale tam jsme dlouho nebyli.

A to tě baví?

Jo, musím mít kruh, ale baví mě to.

Ty by si už kruh nechtěla?

Chtěla, já se bez něj bojím.

Ze všech těch věcí, o kterých jsme si povídali, tě nejvíc baví co?

Asi hraní na tom písku.

Můžeš si na něm hrát tak dlouho, jak chceš?

Jo.

A teta se strejdou jsou rádi, když jsi na písku?

Asi jo.

A jezdíš taky na nějaké pobyty, kde nejsou teta se strejdou?

Ne.

Takže jezdíš jenom s nimi?

Jo.

Když si hraješ na tom pískovišti, tak jsi u toho spokojená? Baví tě to?

Jsem ráda, když se mi povede bábovička.

Respondenti z dětského domova

David, 14 let – dětský domov

Davide, můžu se tě zeptat, co si představuješ pod pojmem volný čas?

Volný čas to je něco mezi povinnostmi.

Jak to myslíš konkrétně?

Jako něco mezi tím, když mi skončí škola a začne jiná povinnost.

Jakou povinnost máš na mysli?

Třeba teta (zaměstnankyně dětského domova) když mi dá úkol.

Myslíš třeba do školy?

Třeba, nebo když jí mám s něčím pomáhat.

A bereš přípravu do školy jako součást svého volného času?

Ne, to беру jako školu.

A ty jiné povinnosti, které ti teta dává bereš jako součást volného času?

Některé jo. Třeba když jdu strejdovi (údržbářovi) pomáhat na zahradu, to mě baví, to беру jako koníček.

A s čím mu pomáháš? Děláš to tedy dobrovolně?

S čím potřebuje. Pohrabat listí, opravit tetě auto. Děláám to dobrovolně a docela mě to baví.

A teta ti to teda nenařídí?

Spíš se mě zeptá, jestli bych nechtěl strejdovi pomoc.

A kde bys nejraději trávil svůj volný čas, venku, nebo vevnitř?

Venku.

A myslíš si, že svůj volný čas můžeš využívat tak, jak bys chtěl?

Docela jo.

Takže nemáš žádné koníčky, které bys chtěl dělat a nemůžeš?

No chtěl bych chodit na fotbal, ale nemůžu.

A proč?

Protože už rok je skoro vše zavřené.

A předtím jsi chodil?

Ano.

A tety byly rády, že tam chodíš?

Ano, byly rády.

A podporovaly tě v tom?

Ano, teta Jana (ředitelka DD) mi nakoupila nové kopačky a chrániče, když bylo špatné počasí, tak mě vozil strejda na tréninky.

A děláš ještě něco jiného? Nějaký jiný kroužek?

Ne. Jen ten fotbal.

Ani jsi někdy nechodil do školní družiny?

Ne.

Co počítač? Používáš ho na své volnočasové aktivity?

Ani ne. Počítač na hry máme, ale tety ho radši hned vypnou, protože se u něj pohádáme.

A když jsi neměl trénink, jak jsi trávil zbytek dne po škole?

Chodil jsem ven, nebo pomáhat tomu strejdovi.

A můžeš si chodit ven tak, jak se ti zachce?

To ne, můžu každý den, když mám teda splněné všechny povinnosti. Ale třeba mi to teta dovolí vždy jen na dvě hodiny.

A to je vše, co děláš?

Často ještě tetám pomáhám s menšími dětmi. Víš, já jsem tady nejstarší, tak třeba dávám pozor na menší děti, když jdou tety z jiného oddělení na procházku.

To jdeš sám s dětmi?

Ne. Jdu s tetou, která je zrovna na oddělení, kde jsou malé děti (předškoláci) a s těma prckama jí pomáhám.

A to děláš rád?

Docela jo, teta mě třeba poprosí, jestli nechci jít s nimi, a nevádí mi to.

S kamarády se třídy se vídáš?

Ted' ne, ale před tou karanténou jsem chodil ven za nimi.

Tety byly rády?

Asi jo. Prý je to dobře, ale nesmí být žádný malér.

Mohl jsi za nimi chodit tak, jak se ti chtělo?

Většinou ne, když jsem měl čas a měl splněné povinnosti už třeba ve 2, tak jsem stejně mohl jít ven až ve 3. A v 5 nazpět.

Když by sis měl vybrat pouze jednu aktivitu, které by ses nejraději věnoval, tak by to bylo co?

Určitě ten fotbal.

A měl jsi možnost mu věnovat tolik času, kolik jsi potřeboval?

Ani ne, trénink byl jen jednou týdně.

Myslíš, že od tet máš dostatek volného času?

To jo.

A na nějaké pobyty nebo výlety jezdíš?

Tety nás občas vezmou někam na výlet. Třeba jen na náměstí do Jindřichova Hradce. Předloni jsme byli u moře v Chorvatsku a skoro každý rok jezdíme na hory.

A nějaké jiné pobyty, které nejsou s tetami?

Každý rok si můžu vybrat tábor, kam chci. A s tetami jsem dřív jezdil ještě k rybníku.

A teď už tě neberou?

Ono je to hlavně u toho rybníka pro malé děti, co ještě nejsou ve škole. Ale poslední dva roky každý den přijedu na jedno odpoledne a pomůžu jim s pohádkovým lesem.

A kromě fotbalového týmu už nejsi členem jiné zájmové skupiny? Třeba skaut?

Ne.

A myslíš si, že tě tvé volnočasové aktivity nějakým způsobem posouvají dál? Jsou pro tebe přínosné?

Určitě. Na těch pobytech si užijeme srandu. Se strejdou se třeba něco naučím.

A fotbal?

Tam máme dobrou partu kluků. A třeba když bylo po škole, tak jsem se na fotbale uklidnil, vyčistil si hlavu.

Marie, 13 let – dětský domov

Marie, máš nějakou představu o tom, co je to volný čas?

To je, když můžu jít pryč.

Jak to myslíš?

Když nemám povinnosti a můžu jít ven

A myslíš si, že tady v dětském domově nemůžeš trávit volný čas?

To asi můžu.

Tak co si konkrétně představuješ pod tím pojmem?

Asi nějaký čas, když nemusím nic řešit, žádné povinnosti.

A kde bys ten čas nejraději trávila? Venku, nebo vevnitř?

Venku.

A můžeš ho tak trávit?

Ne.

Proč? V čem je problém?

Tety (zaměstnankyně domova) mě nechtějí pouštět.

Ale proč?

Asi protože nemám hotové všechny svoje povinnosti.

Jaké myslíš?

Hlavně věci do školy.

A když máš splněné věci do školy, tak také nemůžeš jít ven?

To můžu, ale vždy jen na chvíli a musím se včas vrátit.

Tak čím je to podle tebe způsobené, že nemůžeš chodit ven tak, jak by si chtěla?

Asi tím, že dlouho dělám své věci do školy, a pak mi na čas venku zbude málo času.

Když jdeš ven, tak tě v tom tety podporují?

No pustí mě.

Můžeš pak být venku jak se ti zachce?

Spíš ne. Většinou jsem chodila ven od 3 do 5, ale když jsem si nestihla udělat věci do školy, tak jsem šla, až bylo hotovo, ale stejně jsem se musela vrátit v 5.

A co děláš, když jsi venku?

Jdu za nějakými známými a tak.

Takže za kamarády?

Dá se to tak říct.

A kromě chození ven máš nějaké jiné koníčky?

Ani ne.

Ani na počítač nechodíš?

Ne, on není moc zapnutý.

Jak to?

Nedokážeme se dohodnout, kdo má hrát, tak se radši moc nezapíná.

Ani na žádný kroužek jsi nechodila?

To jo, to byl kroužek tanců.

To bylo ve škole?

Jo.

A bavilo tě to?

Docela jo.

Takže až se otevrou kroužky, vrátíš se tam?

Ještě uvidím, ale asi jo.

A to byly tety rády, že tam chodíš? Podporovaly tě v tom?

Docela jo. Každé ráno, když ten kroužek byl, tak mi to připomínaly, abych na to nezapomněla.

Jinak na žádný jiný kroužek nechodíš?

Ne.

Když by sis měla vybrat svou nejoblíbenější volnočasovou aktivitu, tak by to byla která?

Teď určitě to chození ven, ale bohužel to teď nejde a před tím bych taky nejradši chodila ven.

Jezdíš na nějaké volnočasové pobyty?

Ano

S kým?

S tetami jezdíme na hory, byli jsme i u moře.

Na nějaké letní tábory?

To ne. Tety se mě ptají, jestli bych nechtěla jet, ale mně to stačí s nimi.

Na jiné výlety nejzdíš?

Tety s malými dětmi jezdí, ale mě to už moc nebaví. Už s nimi nejzdím.

A myslíš si, že ty pobyty jsou dobrý způsob, jak trávit volný čas?

Asi jo. Zase se někam podíváme a je tam docela sranda.

Ještě se tě zeptám, jestli si myslíš, že jsou pro tebe tvé volnočasové aktivity nějak přínosné?

Asi jo. Alespoň nejsem pořád v děčáku a mám chvíli pro sebe.

Tereza, 9 let – dětský domov

Terezko, můžu se tě zeptat, jestli víš, co je to volný čas?

To nechápu...

Jestli si někdy slyšela tyhle slova a jestli si dokážeš představit, co znamenají?

Ne.

Tak to je část každého dne, kdy si můžeš dělat co chceš, když nejsi ve škole a nemáš žádné úkoly od tety (zaměstnankyně dětského domova).

Aha, tak to vím.

A ten volný čas bys raději trávila venku, nebo vevnitř?

Hmm... venku.

A myslíš si, že máš dost prostoru na to, aby sis mohla užít svůj volný čas?

Asi jo.

A když říkáš venku, tak co bys tam dělala?

Hrála si s ostatními dětmi.

Jako se spolužáky?

Ne, s ostatními dětmi z domečku (myšleno dětský domov).

A to chodíte sami?

Ne, chodí s námi teta. My si hrajeme na hřišti u domečku a teta nás hlídá.

Myslíš, že je ráda s vámi na hřišti?

Asi jo. Spíš si povídá s jinou tetou a občas nás napomene, když děláme něco špatně.

A jinak sama ven nechodíš?

Ted' ne, když nechodíme do školy, tak ne.

A když se chodilo do školy, mohla jsi sama chodit ven?

Ne, to jsem byla ještě moc malá. Tety se bály, aby se mi něco nestalo.

Co počítač? Smíš na něj chodit?

Počítač máme, ale tety nás k němu nechtějí pouštět. My se vždycky pohádáme o to, kdo je na řadě, a tak chvíli někdo hraje, pak se pohádáme a pak to tety radši vypnou.

A kromě vycházek s tetami jsi dělala něco jiného?

Ano, když se chodilo do školy, tak jsem navštěvovala kroužek korálkování.

Co to je, prosím tě?

To je kroužek, kde jsme dělaly různé výrobky z korálků. Hodně jsem toho tetám přinesla.

A tety byly rády, že tam chodíš?

Ano, samy mi to hlídaly, abych na něj nezapomněla.

A žádný jiný kroužek už jsi nenavštěvovala?

Ne.

Do družiny jsi nechodila?

Ne.

Ani do hudebky jsi na nic nechodila?

Chvilku na zpěv, ale to mě nebavilo, tak jsem z toho odešla

A tetám nevadilo, že jsi šla pryč?

No... Chvilku mě ještě přemlouvaly, ale asi poznaly, že mě to nebavilo. Tak to nechaly být.

A když by sis musela vybrat jednu ze svých volnočasových aktivit, která by to byla?

Jako myslíš z toho kroužku a tak?

Ano.

Hmm... Tak to je těžké. Ale asi bych si vybrala to hraní si na hřišti u domečku.

A proč?

Rády si tam s holkami hrajeme.

Takže máš pocit, že se nejlépe cítíš s kamarádkami z domečku tady na hřišti?

Asi jo.

A máš na tuto svou aktivitu dost času?

Ani moc ne. Ráda bych třeba na hřišti byla déle, ale pokaždé je to na chvíli a teta nás pošle zpět dovnitř.

A tam děláš co?

Občas i věci, které mě nebaví, ale teta řekne, že to musíme dělat, že je to náš úkol a někdy mě to nebaví.

Co je to za věci?

Třeba nějaké výrobky z papíru a podobně.

A myslíš si, že to s vámi chce teta dělat?

To nevím, ale někdy ji to taky moc nebaví. Občas to má asi za úkol.

Jezdíte s tetami na nějaké pobyty, nebo výlety?

Ano, jezdíme na hory. Pak jsme taky jednou byli u moře.

Nic jiného?

Ještě jezdíme k rybníku, tam je to taky fajn.

Líbí se ti tyto pobyty? Jela by si na ně ještě někdy?

Jo, líbí se mi a jela bych znovu.

Na nějaké pobyty bez tet také jezdíš?

Ano, od první třídy si každý rok můžu vybrat, na jaký chci tábor.

A tam se ti líbí?

Jo, snad pojedu letos znovu.

A myslíš, že tě tvé volnočasové aktivity posouvají někam dál? Jsou ti přínosné?

Asi jo. Alespoň není nuda.

Šimon, 8 let – dětský domov

Šímo, můžu se tě zeptat, jestli máš nějakou představu, co je to volný čas?

To je, když nejsem ve škole?

No v podstatě ano. To je, když nejsi ve škole a nemáš od tet (zaměstnankyň dětského domova) jiné úkoly. A když tedy máš volný čas, kde bys ho nejraději trávil venku, nebo vevnitř?

Venku, my máme ve skautu hodně úkolů venku.

Ty chodíš do skauta?

No teď ne, když nechodíme do školy.

A před tím jsi chodil?

To jo.

Líbí se ti tam?

Ano, mám tam kamarády a něco tam vyrábíme. Hodně se taky učíme o přírodě.

Tety jsou rády, když tam jdeš?

Já myslím, že jo. Nikdy mi to nezakázaly, akorát když v domečku (dětském domově) něco vyráběli, tak jsem to musel pak dodělat, ale to mi nevadí.

Chodíš tam dobrovolně?

Jo.

A kromě skauta děláš něco jiného?

Už ne.

Žádný jiný kroužek?

Ne, tohle mi stačí.

A když zrovna nejsi ve skautu, tak děláš co?

Tak jsem v domečku. Chodíme ven, na hřiště a tak.

A myslíš, že máš dostatek svého volného času na svoje koníčky?

Docela jo.

Takže když by si měl vybrat jen jednu aktivitu, která tě nejvíce baví, tak by to byla která?

Určitě ten skaut.

A co třeba počítač? Máte ho v domečku na hraní?

Máme, ale moc na něj nikdo nechodí. A tety nám ho nechtějí zapínat, protože se vždycky pohádáme o to, kdo má hrát.

Jezdíš taky na nějaké zážitkové pobyty?

Jako někam na výlet?

Ano, na výlety a na výlety na delší dobu.

S tetou jedeme občas na výlet jen tak na odpoledne.

A nějaké výlety, kdy tam přespáváte?

To se jezdí v létě a v zimě na hory.

A ty jezdíš taky?

Ano.

Líbí se ti tam?

Jo.

Na tábor jezdíš?

Můžu jezdit na skautský. Ale to radši jedu s tetami k rybníku.

Myslíš si, že jsou pro tebe tvé volnočasové aktivity v něčem přínosné?

Ano, v tom skautu se toho hodně naučím, hlavně o přírodě.

Ondřej, 5 let – dětský domov

Ondrášku, můžu se tě zeptat, jestli víš, co je to volný čas? Slyšel jsi někdy o tom?

Ne.

A ani si nic nepředstavíš? Cokoliv?

Ne.

Tak to je část každého dne, kdy si můžeš dělat co chceš, když nejsi ve škole a nemáš žádné úkoly od tety (zaměstnankyně dětského domova).

Hmm.

A když nemáš od tety žádný úkol a nejsi ve školce, co by si radši venku, nebo v místnosti?

V místnosti.

A co by si v místnosti dělal?

Hrál si s hračkami.

A můžeš si hrát s hračkami tak, jak chceš?

Ne.

Proč si nemůžeš hrát tak, jak chceš?

Protože tety řeknou, že musím jít dělat něco jiného, nebo mám ty hračky půjčit někomu jinému.

A co musíš jít dělat jiného?

Musím jít malovat, nebo vyrábět.

A to tě nebaví?

Jak co. Některé vyrábění mě baví a některé ne.

A co by tě tedy bavilo nejvíc?

Hrát si s těmi hračkami.

A kromě hraní si s hračkami děláš něco jiného?

Pak chodíme s tetami na procházku.

A to se ti líbí?

Jak kdy, ale docela jo.

A na nějaký kroužek ve školce jsi někdy chodil?

Ne, ze školky jsem šel rovnou do domečku (dětský domov).

A ven na zahradu taky chodíš?

Ano, s tetami.

A líbí se ti tam?

Docela jo.

Co tam děláš?

Hraju si, nebo jezdím na kole.

To tě baví?

Jo, akorát kolo musím mít malé, na velké nevylezu.

Jezdíte s tetami na nějaké výlety?

Někdy jo.

Pamatuješ si kam?

Někam do města. Tety nám koupí zmrzlinu.

A třeba když nejsi ve školce taky jezdíte na nějaké pobyty?

Ano, v létě jsme byli.

Na horách jsi někdy byl?

Ne.

Ten letní pobyt se ti líbil?

Jo.

A chtěl by si, až budeš chodit do školy, navštěvovat nějaký kroužek?

Ano.

Jaký?

Chtěl bych chodit na fotbal.

Myslíš, že budou tety rády, až budeš chodit na fotbal?

Teta mi řekla, že až půjdu do školy, tak mi koupí boty na fotbal.

A když si hraješ s hračkami, nebo jste s tetou na procházce, tak jsi u toho spokojený?

Baví tě to?

Jo.

Lucie, 4 roky – dětský domov

Lucinko, slyšela jsi už někdy o volném čase?

Ne.

Takže vůbec nevíš, co by to mohlo být?

Ne.

Tak to je část každého dne, kdy si můžeš dělat co chceš, když nejsi ve školce a nemáš žádné úkoly od tet (zaměstnankyň dětského domova).

Hmm, tak už vím, co to je.

A tento kousek dne bys chtěla trávit nejraději venku, nebo vevnitř?

Na hřišti s hračkami.

A můžeš si hrát s těmi hračkami tak, jak chceš?

Spíš ne.

Proč?

Protože musíme jít dělat něco jiného, třeba malovat.

A to tě nebaví?

Baví, ale venku jsem raději. Uvnitř je moc křik.

Kdo tam křičí?

Děti.

A děláš ještě něco jiného?

Ještě chodíme s tetami na procházky.

A to děláš ráda?

Ano.

A co teda děláš nejradši?

Nejradši jsem na tom hřišti.

A tam bys chtěla být déle?

Ano.

A do nějakého kroužku jsi někdy chodila?

Jako za dětmi?

Ano.

To ne.

Takže kamarádky vidíš jenom ve školce?

Jo a nějaké tady.

Jak to myslíš tady?

No že mám kamarádky i tady.

Musíš i někdy dělat něco, co tě nebaví?

Nějaké vyrábění.

A místo toho by si raději dělala co?

Byla venku.

Jezdíte s tetami také na nějaké výlety?

Ano, do města.

Taky jezdíte na výlety, kde se spí?

Taky jsme byli.

Kde?

U nějakého rybníka

Líbilo se ti tam?

Ano.

Až půjdeš do školy, chtěla by si chodit na nějaký kroužek?

To ještě nevím.

Třeba na nějaký hudební nástroj? Aby si se na něj naučila hrát?

Nevím.

A myslíš si, že když si venku hraješ, nebo něco vyrábíš, tak je to pro tebe dobré?

Nevím, asi jo.